

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
Юридичний факультет

Кафедра історії, археології та туризму

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ**

здобувач _____ 2 _____ курсу _____ групи _____ ТУ-23дм

спеціальність: 242 Туризм і рекреація
_____

Семенюта А. В.

_____
(ПІБ здобувача)

_____
(підпис)

Керівник роботи д. геогр. н., проф. Заваріка Г. М.

_____
(вчене звання, науковий ступінь, ПІБ)

_____
(підпис)

КИЇВ – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Факультет _____ Юридичний _____
Кафедра _____ історії, археології та туризму _____
Освітній ступінь _____ магістр _____
(бакалавр, магістр)
Спеціальність _____ 242 Туризм і рекреація _____
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

к.і.н., доц. Сапицька О. М.

“ 11 ” жовтня _____ 2024_року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Семенюті Антону Вячеславовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ**

керівник роботи: д. геогр. н., проф. Заваріка Г. М.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом по університету від «10» жовтня 2024 року № 72/14.06

2. Строк подання студентом роботи: 11.12.2024 _____

3. Вихідні дані: дані відкритих джерел мережі Інтернет, інформація відкритого доступу щодо діяльності туристичних організацій, наукова література

4. Зміст основної частини (перелік питань, які потрібно розробити):

Теоретико-методичні основи дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі.

Аналіз соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі.

Перспективи розвитку туристичної галузі в Україні.

Пропозиції щодо розвитку туризму в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

10 рисунків, 1 таблиця

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	проф. Заваріка Г. М.		
II	проф. Заваріка Г. М.		
III	проф. Заваріка Г. М.		
IV	проф. Заваріка Г. М.		

7. Дата видачі завдання 11.10.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної випускної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	11.10.2024	11.10.2024
2.	Сформулювати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету та написати вступ.	15.10.2024	15.10.2024
3.	Проаналізувати різноманітні джерела інформації щодо соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі в Україні	20.10.2024	20.10.2024
4.	Дослідити теоретико-методичні основи дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Написати перший розділ роботи.	25.10.2024	25.10.2024
5.	Провести аналіз соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі та сформулювати другий розділ роботи.	30.10.2024	30.10.2024
6.	Виявити перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Оформити результати у третій розділ.	07.11.2024	07.11.2024
7.	З'ясувати пропозиції щодо розвитку туризму в Україні	14.11.2024	14.11.2024
8.	Розробити авторський тур та сформулювати власні пропозиції. Сформулювати четвертий розділ.	25.11.2024	25.11.2024
9.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки.	30.11.2024	30.11.2024
10.	Підготувати доповідь на захист, розробити демонстраційні матеріали.	15.12.2024	15.12.2024
11.	Захист магістерської роботи.	23.12.2024	23.12.2024

Студент

 Семенюта А. В.
(підпис) (ініціали і прізвище)

Керівник роботи

 Заваріка Г. М.
(підпис) (ініціали і прізвище)

РЕФЕРАТ

Обсяг 111 стор., 10 рисунків, 1 таблиця

Ключові слова: соціально-економічне становище, розвиток, туристична індустрія, перспективи

Актуальність теми: У військовий період туристична галузь стає перед багатьма викликами, серед яких — відновлення інфраструктури, забезпечення туристів, адаптація до змінених умов. Дослідження соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі після завершення військових конфліктів є критичним місцем для розуміння шляхів її відновлення та забезпечення стабільного зростання у майбутньому, що є надзвичайно актуальним. **Метою** цього дослідження є дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. **Об'єкт дослідження:** туристична галузь України. **Предмет дослідження:** соціально-економічні аспекти та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. **Результати дослідження** будуть корисними для урядів, міжнародних організацій та бізнесу, що займається розвитком туристичної інфраструктури. Досліджено теоретико-методичні основи соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Проаналізовано соціально-економічні аспекти розвитку туристичної галузі. З'ясовано перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Розроблено пропозиції щодо розвитку туризму в Україні.

АНОТАЦІЯ

Семенюта А. В. Соціально-економічні аспекти та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття кваліфікаційно–освітнього рівня магістра за спеціальністю 242 – Туризм і рекреація. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, Київ, 2024.

Досліджено теоретико-методичні основи соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Проаналізовано наявні літературні джерела з проблематики дослідження. Запропонована методика дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Визначено економічні аспекти розвитку туристичної галузі. З'ясовано соціальні аспекти розвитку туристичної галузі. Проаналізовано соціально-економічні аспекти розвитку туристичної галузі. Досліджено досвід охорони туристичної спадщини в світі. Проаналізовано ВВП та динаміки інвестицій у країнах, які пережили війни. Розглянуто географію постраждалих пам'яток в Україні. Визначено поточний стан туристичної галузі в Україні. З'ясовано перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Встановлено вплив післявоєнних умов на розвиток туристичної галузі. Визначено потенціал туризму України у відновленні післявоєнної економіки. З'ясовано механізми державної підтримки туристичної галузі у післявоєнний період. Розроблено пропозиції щодо розвитку туризму в Україні. Запропоновано стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі. Визначено безпекові питання при організації культурно-історичного туру для іноземців. Розроблено авторський тур.

ABSTRACT

Semenyuta A. V. Socio-economic aspects and prospects of development of the tourism industry in Ukraine. – Manuscript.

Master's thesis for the qualification and educational level of master's degree in specialty 242 - Tourism and recreation. - Volodymyr Dahl East Ukrainian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2024.

The theoretical and methodological foundations of socio-economic aspects and prospects for the development of the tourism industry are investigated. The available literary sources on the subject of research are analysed. A methodology for studying the socio-economic aspects and prospects of development of the tourism industry is proposed. The economic aspects of development of the tourism industry are defined. The social aspects of the tourism industry development are clarified. The socio-economic aspects of the tourism industry development are analysed. The experience of protecting tourist heritage in the world is studied. GDP and investment dynamics in countries that have survived wars are analysed. The geography of the affected monuments in Ukraine is considered. The current state of the tourism industry in Ukraine is determined. The prospects for the development of the tourism industry in Ukraine are determined. The influence of post-war conditions on the development of the tourism industry is determined. The potential of tourism in Ukraine in the recovery of the post-war economy is determined. The mechanisms of state support for the tourism industry in the post-war period are clarified. Proposals for the development of tourism in Ukraine are developed. Strategic directions of development of the tourism industry are proposed. The security issues in the organisation of cultural and historical tours for foreigners are determined. The author's tour is developed.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	11
1.1. Аналіз наявних літературних джерел з проблематики дослідження	11
1.2. Методика дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі	16
1.3. Економічні аспекти розвитку туристичної галузі	20
1.4. Соціальні аспекти розвитку туристичної галузі	24
Висновки до 1 розділу	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	27
2.1. Досвід охорони туристичної спадщини в світі	27
2.2. Аналіз ВВП та динаміки інвестицій у країнах, які пережили війни	31
2.3. Географія постраждалих пам'яток в Україні	38
2.4. Поточний стан туристичної галузі в Україні	50
Висновки до 2 розділу	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ.....	54
3.1. Вплив післявоєнних умов на розвиток туристичної галузі	54
3.2. Потенціал туризму України у відновленні післявоєнної економіки	56
3.3. Механізми державної підтримки туристичної галузі у післявоєнний період	64
Висновки до 3 розділу	69
РОЗДІЛ 4. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	70
4.1. Стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі	70
4.2. Безпекові питання при організації культурно-історичного туру для іноземців	76

4.3. Розробка авторського туру	7
Висновки до 4 розділу	82
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	91
	98

ВСТУП

У військовий період туристична галузь стає перед багатьма викликами, серед яких — відновлення інфраструктури, забезпечення туристів, адаптація до змінених умов. Дослідження соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі після завершення військових конфліктів є критичним місцем для розуміння шляхів її відновлення та забезпечення стабільного зростання у майбутньому, що є надзвичайно актуальним.

Проблематика соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі в Україні є актуальною саме зараз. Через воєнні конфлікти, природні катастрофи та іншими кризовими ситуаціями, багато територій у світі стикаються з необхідністю відновлення та адаптації туристичної галузі. Важливим є аналіз внесків різних науковців, які досліджували ці питання.

Серед українських дослідників слід відмітити таких як: О.О. Любіцева, І.І. Пірожник, О.О. Мінц, О.О. Бейдик, М.П. Крачило, В.І. Стафійчук, М.С. Мироненко, Л.І. Мухіна, Т.І. Божко, Г. М. Заваріка, Бадяк В., Денисенко Г.Г., Горбик В.О., Лесик О.В.

Українські науковці здійснили певні напрацювання у досліджуване питання. Вони розробили методики оцінки збитків, стратегії відновлення інфраструктури та рекомендації щодо збереження природних і культурних об'єктів. Їх праці є важливими джерелами знань для розуміння процесів відновлення та розвитку туризму в умовах кризи. Їхні дослідження сприяють формуванню наукових підходів до управління туристичними ресурсами та сталого розвитку постраждалих регіонів України.

Післявоєнний період завжди є важливим етапом для будь-якої країни, оскільки він визначає не лише економічні перспективи, але й соціальну стабільність та культурне відродження. В умовах післявоєнного відновлення України розвиток туристичної галузі може відіграти значну роль у відновленні економіки, збереженні культурної спадщини та інтеграції країни до міжнародного співтовариства.

Методологія дослідження передбачає аналіз попередніх прикладів відновлення туристичної галузі в інших країнах після війни, а також оцінку сучасної ситуації та моделювання майбутнього стану. Використано методи сценарного аналізу, а також економіко-статистичний підхід для прогнозування можливих траєкторій розвитку.

Метою цього дослідження є дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Результати дослідження будуть корисними для урядів, міжнародних організацій та бізнесу, що займається розвитком туристичної інфраструктури.

Для досягнення мети були поставлені та виконані такі завдання:

- досліджено теоретико-методичні основи соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі;
- проаналізовано наявні літературні джерела з проблематики дослідження;
- запропонована методика дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі;
- визначено економічні аспекти розвитку туристичної галузі;
- з'ясовано соціальні аспекти розвитку туристичної галузі;
- проаналізовано соціально-економічні аспекти розвитку туристичної галузі;
- досліджено досвід охорони туристичної спадщини в світі;
- проаналізовано ВВП та динаміки інвестицій у країнах, які пережили війни.
- розглянуто географію постраждалих пам'яток в Україні.
- визначено поточний стан туристичної галузі в Україні.
- з'ясовано перспективи розвитку туристичної галузі в Україні.
- встановлено вплив післявоєнних умов на розвиток туристичної галузі.
- визначено потенціал туризму України у відновленні післявоєнної економіки.
- з'ясовано механізми державної підтримки туристичної галузі у післявоєнний період.
- розроблено пропозиції щодо розвитку туризму в Україні.

-запропоновано стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі.

-визначено безпекові питання при організації культурно-історичного туру для іноземців;

-розроблено авторський тур.

Об'єкт дослідження: туристична галузь України.

Предмет дослідження: соціально-економічні аспекти та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні.

Під час проведення дослідження було використано групу методів, серед яких аналітичний, порівняльний, економіко-статистичний, соціологічний та системний аналіз.

Структура роботи складається з вступу, чотирьох розділів, чотирнадцяти параграфів, висновків, списку літератури, додатків. Загальний обсяг роботи складає 111 сторінок машинописного тексту, містить 10 рисунків, 1 таблицю, 7 додатків. Список літератури: 69 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Аналіз наявних літературних джерел з проблематики дослідження

Туристична галузь є важливою частиною світової економіки, що стимулює розвиток багатьох країн та регіонів. Цінно враховувати як міжнародний, так і національний досвід. Дослідження зарубіжних і українських науковців дозволяють чіткіше зрозуміти аспекти, які впливають на розвиток туризму у складних умовах післявоєнного періоду.

Туризм в умовах післявоєнного відновлення може відігравати критично важливу роль у відбудові економічної і соціальної інфраструктури. Дослідження цього питання охоплює аналіз як міжнародного, так і національного досвіду, що дозволяє глибше зрозуміти виклики та можливості для туристичної галузі у постконфліктному розвитку. Література з цієї теми відображає широкий спектр підходів і перспектив, від загальноекономічних наслідків до впливу на соціальну згуртованість та культурну спадщину.

Зарубіжні дослідники підходять до вивчення післявоєнного розвитку туризму з різних аспектів, що дозволяє комплексно оцінити його вплив на економіку, суспільство та довкілля. Розглянемо економічні, соціальні та екологічні аспекти впливу.

Економічні аспекти відновлення туризму після конфліктів. Роботи, такі як дослідження Джонатана Мітчелла та Керолін Ешлі "Tourism and Poverty Reduction: Pathways to Prosperity" (2010), підкреслюють важливість туризму як каталізатора економічного зростання в умовах постконфліктного відновлення. Автори наголошують на значному потенціалі туризму у створенні робочих місць і стимулюванні економічного зростання, особливо в країнах, що розвиваються. Вони також звертають увагу на необхідність стратегічного планування для максимізації економічних вигод від туризму [65].

Інше значне дослідження представлено Мартіном Мовінком та Йоахімом Бломбергом у статті "Post-Conflict Tourism Development: A Peace-Building Strategy" (2018). Автори акцентують увагу на необхідності залучення міжнародних інвестицій і розробки довгострокових стратегій для стабільного економічного розвитку в післявоєнний період. Вони підкреслюють, що туризм може служити інструментом для досягнення економічної стабільності, але для цього необхідно забезпечити сприятливі умови для інвесторів, включаючи гарантії безпеки та стабільності [62].

Соціальні аспекти розвитку туризму у післявоєнний період розглядаються в багатьох дослідженнях, зокрема, у книзі Нільса Ланге "Tourism, Peace, and Reconciliation: A Case Study of Post-Conflict Recovery" (2021). Ланге досліджує, як туризм може сприяти процесу примирення та соціальної згуртованості у суспільстві після конфлікту. Він підкреслює, що туризм може бути ефективним інструментом для відновлення міжетнічної та міжкультурної взаємодії, але лише за умови ретельного планування та залучення місцевих громад до процесу відновлення [59].

Інший важливий внесок у розуміння соціальних аспектів зробили Мері Бет Непер та Сара Гутман у роботі "Community-Based Tourism as a Tool for Post-Conflict Recovery" (2019). Вони досліджують роль туризму, заснованого на участі громади, як інструменту для соціального відновлення. Автори наголошують на важливості залучення місцевих громад до процесу розвитку туризму, що дозволяє не тільки забезпечити економічний зиск для місцевого населення, але й сприяти соціальній згуртованості та відновленню довіри [57].

Екологічна складова розвитку туризму у післявоєнний період також є важливим аспектом досліджень. У роботі "Ecotourism as a Post-Conflict Recovery Strategy: Environmental and Social Impacts" (2022) Джейн Томпсон та Ерік Майклс розглядають екологічний туризм як стратегічний інструмент для відновлення після конфлікту. Вони наголошують на впровадженні стійких туристичних практик, що сприяють як економічному розвитку, так і екологічній стійкості [61].

Зарубіжні науковці активно досліджують вплив воєнних конфліктів на туристичну галузь, зосереджуючись на економічних та соціальних наслідках.

Наприклад, Роберт Флетчер у своїй праці "Tourism and Degrowth: Towards a Post-Capitalist Tourism" (2019) розглядає можливості стійкого розвитку туризму в умовах економічних і соціальних потрясінь, зокрема після воєн. Він підкреслює важливість диверсифікації туристичних продуктів і впровадження принципів стійкості як ключових факторів відновлення галузі [58].

Дослідження Олівера Джеймсона та Гелен Карр у книзі "Tourism in Conflict and Post-Conflict Societies: Global Perspectives" (2020) акцентує увагу на соціальних аспектах відновлення туризму після конфліктів. Вони зазначають, що для успішного відновлення галузі необхідно враховувати потреби місцевих громад, сприяти соціальній згуртованості та залученню громадянського суспільства до процесів планування та реалізації туристичних ініціатив [63].

Інше значне дослідження було проведене Джоном Флетчером і Джоном Уестлейком у статті "Economic Impact of Tourism in Post-Conflict Zones" (2021). Вони досліджують економічний вплив туризму в постконфліктних зонах, зокрема роль державної підтримки та міжнародних інвестицій у відновленні туристичної інфраструктури. Важливою знахідкою їхнього дослідження є висновок про те, що державна підтримка має бути комплексною, охоплюючи фінансову, законодавчу та соціальну складові [65].

Келлі М. Адамс є одним із провідних вчених у галузі відновлення туристичних ресурсів на постраждалих територіях. Її дослідження зосереджені на аналізі впливу природних катастроф на туристичні дестинації та розробці стратегій відновлення. Зокрема, вона досліджувала випадки землетрусів у Новій Зеландії та Японії, аналізуючи механізми адаптації місцевих туристичних бізнесів до нових умов [59].

Річард Батлер є відомим вченим у галузі туристичного менеджменту та планування. Він зробив значний внесок у теорію життєвого циклу туристичних дестинацій, що включає етапи розвитку, стагнації та відновлення після кризи. Батлер аналізував випадки туристичних дестинацій, які постраждали від конфліктів та природних катастроф, досліджуючи процеси їхнього відновлення та реінтеграції у глобальний туристичний ринок [52].

Сюзанна Бехар спеціалізується на дослідженні впливу соціальних і політичних конфліктів на туристичні ресурси. Її роботи присвячені аналізу впливу воєнних конфліктів у регіонах Близького Сходу та Північної Африки на туризм. Вона розробила концептуальну модель, яка описує процеси трансформації туристичних ресурсів у постконфліктних регіонах [55].

Грегорі Ешворт досліджує питання культурної спадщини та туризму в умовах конфліктів та катастроф. Він акцентує увагу на збереженні культурної спадщини та її ролі у відновленні туристичних дестинацій. Ешворт проводив дослідження у Балканському регіоні після воєнних конфліктів 1990-х років, аналізуючи стратегії збереження культурних пам'яток і відновлення туризму [62].

Майкл Холл є провідним експертом у сфері екологічного туризму та стійкого розвитку. Він досліджував вплив природних катастроф, таких як цунамі та урагани, на туристичні ресурси Південно-Східної Азії та Карибського басейну. Холл розробив стратегії адаптації туристичних дестинацій до нових умов, включаючи підходи до зменшення вразливості та підвищення стійкості туристичних ресурсів [64].

Наукові дослідження туристичних ресурсів постраждалих територій відіграють важливу роль у розумінні процесів відновлення та адаптації туристичних дестинацій до кризових ситуацій. Внесок вчених, таких як Келлі М. Адамс, Річард Батлер, Сюзанна Бехар, Грегорі Ешворт та Майкл Холл, є вагомим у формуванні теоретичних і практичних підходів до відновлення туризму на постраждалих територіях. Їхні дослідження сприяють розробці ефективних стратегій збереження та розвитку туристичних ресурсів.

Українські вчені також приділяють значну увагу питанням відновлення та розвитку туристичної галузі у післявоєнний період. В умовах війни та повоєнного відновлення в Україні це питання набуває особливого значення.

Одним з дослідників у цій сфері є Валентина Любченко, яка у своїй статті аналізує економічний потенціал туризму в умовах відбудови країни. Вона наголошує на важливості державної підтримки та залученні міжнародних

організацій до процесу відновлення, а також підкреслює роль малого та середнього бізнесу у забезпеченні сталого розвитку галузі [25].

Моца Андрій розглядає соціальні аспекти відновлення туризму в Україні. Він зазначає, що для успішного відновлення галузі необхідно враховувати потреби місцевих громад, забезпечити їхню участь у плануванні та реалізації туристичних проектів. Він також звертає увагу на важливість відновлення культурної спадщини, яка може стати основою для розвитку культурного та екологічного туризму [27].

Колектив науковців акцентує увагу на необхідності впровадження інновацій у туристичну галузь. Вони підкреслюють, що цифровізація, використання нових технологій та розвиток екологічного туризму можуть стати важливими драйверами відновлення туристичної індустрії в Україні. Автори також вказують на важливість міжнародної співпраці, що дозволяє переймати передовий досвід інших країн та залучати іноземних туристів до відновлених туристичних напрямків [20].

Спільною рисою досліджень є розуміння того, що успішне відновлення туристичної галузі потребує активної участі держави, місцевих громад, приватного сектора та міжнародної спільноти. Важливо враховувати як економічні, так і соціальні аспекти, зокрема потреби та інтереси місцевого населення, а також необхідність збереження культурної та природної спадщини. Інноваційні підходи, зокрема цифровізація та екологічний туризм, можуть стати ключовими елементами відновлення туристичної галузі у післявоєнний період.

Аналіз літератури свідчить про те, що соціально-економічні аспекти розвитку туристичної галузі у післявоєнний період є складним і багатогранним питанням, яке вимагає комплексного підходу. Зарубіжні дослідження надають глибокий аналіз економічних, соціальних і екологічних аспектів відновлення туризму, тоді як українські науковці зосереджуються на специфічних викликах, з якими стикається Україна. Важливими є питання державної підтримки, залучення іноземних інвестицій, інноваційних підходів та врахування соціальних і культурних факторів.

1.2. Методика дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі

Економічна стабільність та державна підтримка є ключовими факторами, що визначають успішне відновлення туристичної галузі після війни. Успіх країн, таких як Хорватія, після конфліктів на Балканах підтверджує цю гіпотезу. Післявоєнний туризм може стати двигуном економічного зростання, покращення міжнародного іміджу країни та соціальної інтеграції населення. Прикладом є В'єтнам, який після війни зміг перетворитися на популярне туристичне місце.

При дослідженні соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі нами було використано групу методів, сукупність яких дала змогу сформулювати чітку методику.

1. Польові методи

Польові дослідження є важливим методом збору інформації про стан туристичних ресурсів. Вони передбачають безпосередній виїзд на місця для огляду та оцінки стану природних, культурних, історичних та соціально-економічних об'єктів; проведення інтерв'ю з місцевими мешканцями, підприємцями, туристами та іншими зацікавленими сторонами; збору фотодокументальних матеріалів, зразків, а також фіксації результатів спостережень. Польові дослідження дозволяють отримати об'єктивну та актуальну інформацію про стан туристичних ресурсів та виявити основні проблеми, з якими вони стикаються.

2. Картографування

Картографування є ефективним методом візуалізації даних про розташування та стан туристичних ресурсів. Воно включає: створення карт, що відображають географічне розташування туристичних об'єктів; нанесення на карти інформації про стан об'єктів, їх доступність, рівень збереженості та інші важливі параметри; використання ГІС-технологій (геоінформаційних систем) для аналізу просторових даних та виявлення закономірностей. Картографування дозволяє наочно представити інформацію про туристичні ресурси.

3. Соціологічні опитування

Соціологічні опитування є важливим методом збору інформації про думки та очікування туристів, місцевих мешканців та інших зацікавлених сторін. Вони включають: розробку анкет та проведення опитувань серед різних категорій респондентів; аналіз отриманих даних для виявлення основних проблем та потреб; використання результатів опитувань для розробки рекомендацій щодо покращення стану туристичних ресурсів. Соціологічні опитування дозволяють врахувати думки та очікування різних груп населення.

Цей метод дозволить вивчити думку ключових стейкхолдерів, таких як туристичні оператори, місцеві громади, урядові чиновники та самі туристи: анкетування туристів, що відвідують країни після завершення конфлікту, для з'ясування їхніх мотивів та рівня задоволеності. Інтерв'ю з представниками бізнесу та урядовими структурами для виявлення проблем та можливостей розвитку туризму. Наприклад, у Боснії та Герцеговині можуть бути виявлені проблеми з безпекою або браком інвестицій.

4. Економіко-статистичний аналіз

Економічні та статистичні дані допоможуть оцінити вплив відновлення туризму на економіку країни: аналіз ВВП у країнах, які пережили війни, з фокусом на внесок туризму у загальну економіку. Наприклад, післявоєнна Хорватія змогла значно збільшити частку туризму у ВВП, тоді як Боснія та Герцеговина зіткнулися з великими проблемами. Динаміка інвестицій у туристичну інфраструктуру у різні періоди після війни. Для Хорватії характерним є значний приплив іноземних інвестицій, що сприяло швидкому відновленню готелів, курортів та інших об'єктів інфраструктури.

Статистичний аналіз є важливим методом обробки та інтерпретації даних про стан туристичних ресурсів. Він включає збір статистичних даних про кількість туристів, рівень завантаженості готелів, обсяги доходів від туризму та інші показники; аналіз динаміки змін показників у часі для виявлення тенденцій та прогнозування розвитку; використання статистичних методів для оцінки збитків та визначення пріоритетних напрямків відновлення. Статистичний аналіз

дозволяє отримати кількісні оцінки стану туристичних ресурсів та розробити обґрунтовані рекомендації щодо їх відновлення та розвитку.

5. Аналіз літературних джерел та вторинних даних

Для глибокого розуміння розвитку туристичної галузі у післявоєнний період буде проведений огляд наукової літератури, що включає: теоретичні дослідження впливу військових конфліктів на економіку та туризм; кейс-стаді країни, такі як дослідження відновлення туризму у Хорватії після війни 1990-х років або В'єтнаму після війни з США; аналіз статистичних даних про туристичні потоки, доходи від туризму, рівень зайнятості у сфері туризму до та після війни.

6. Метод порівняльного аналізу

Цей метод дозволяє порівнювати різні країни з точки зору відновлення туристичної галузі після конфліктів. Наприклад:

- Хорватія (після війни 1991-1995 рр.) порівнюватиметься з Боснією та Герцеговиною (після війни 1992-1995 рр.). Хорватія досягла значного успіху завдяки активній державній підтримці та інвестиціям у туризм, тоді як Боснія та Герцеговина зіткнулися з більшими труднощами через етнічну напруженість та повільніші економічні реформи.
- Ліван (після громадянської війни 1975-1990 рр.) та Колумбія (після громадянського конфлікту) – обидві країни використовували свої природні та культурні ресурси для залучення туристів, але з різним рівнем успіху через відмінності у рівні безпеки та політичної стабільності.

7. Системний аналіз

Цей метод допоможе побудувати сценарії розвитку туристичної галузі у післявоєнний період: розробка сценаріїв на основі наявних даних, включаючи сценарії оптимістичного, песимістичного та реалістичного розвитку туризму у країнах після конфліктів. Для Хорватії оптимістичний сценарій справдився завдяки активній державній політиці та підтримці з боку ЄС.

Зазначена вище група допомогла сформувати методіку дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі в Україні, яка включає декілька етапів.

1. Підготовчий етап:

- Розробка плану дослідження: включає визначення цілей, завдань та вибір методів дослідження, а також підготовку анкет та опитувальних листів.
- Збір даних: включає пошук і аналіз наукової літератури, збори статистичних даних з відкритих джерел (наприклад, дані Всесвітньої туристичної організації, національних статистичних агентств).

2. Основний етап:

- Проведення порівняльного аналізу: збір і аналіз даних про туристичні потоки, інвестиції, ВВП, рівень зайнятості у туристичній галузі до і після війни.
- Соціологічне опитування: проведення анкетування та інтерв'ю з представниками туристичної індустрії та туристами.
- Аналіз даних: систематизація та обробка отриманих даних, побудова моделей та сценаріїв розвитку.

3. Завершальний етап:

- Формулювання висновків: розробка рекомендацій для державної політики та бізнесу щодо відновлення та розвитку туристичної галузі.
- Публікація результатів: підготовка звіту, статей у наукові журнали та матеріалів для конференцій.

До очікуваних результатів дослідження можна віднести:

1. Ідентифікація ключових факторів: виявлення основних соціально-економічних чинників, що сприяють або перешкоджають розвитку туризму.
2. Оцінка перспектив: визначення перспектив розвитку туризму в Україні на основі успішних кейсів.
3. Розробка рекомендацій: підготовка практичних рекомендацій для урядів, бізнесу та міжнародних організацій щодо стимулювання розвитку туристичної галузі після війни.
4. Публікації та поширення знань: розповсюдження результатів дослідження серед наукової спільноти та практиків, що займаються відновленням туризму.

Методика дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі після війни спирається на комплексний підхід, що поєднує аналіз літератури, порівняльні дослідження, економіко-статистичний аналіз, соціологічні опитування та системний аналіз. Такий підхід забезпечує всебічне розуміння викликів і можливостей, з якими стикається туристична галузь.

1.3. Економічні аспекти розвитку туристичної галузі

Туристична галузь є сектором економіки будь-якої країни, яка запобігає ускладненню розвитку ряду ключових напрямків: інфраструктури, зайнятості, малого та середнього бізнесу, а також стимулює надходження до бюджету через податкові платежі. В Україні розвиток туризму має значний потенціал для впливу на соціально-економічні показники як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих регіонів. У цьому параграфі детально представлено економічні ефекти, які створює туризм для економіки України, а також проаналізовано сучасний стан та потенціал розвитку галузі (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Економічні аспекти розвитку туристичної галузі

Джерело: розроблено автором

1. Вплив туризму на ВВП України

Одним із головних показників економічної ефективності будь-якої галузі є її внесок у валовий внутрішній продукт (ВВП). Туристичний галузь має мультиплікативний ефект, який впливає на багато інших секторів економіки, включаючи транспорт, готельно - ресторанний бізнес, роздрібну торгівлю, будівництво та інші супутні галузі. Внесок туризму у ВВП можна розділити на прямий і непрямий.

Прямий вплив: сюди входять доходи від діяльності туристичних агентств, готелів, ресторанів, культурних закладів та інших установ, які одночасно обслуговують туристів. За даними Державної служби статистики України, туризм разом генерує близько 2-3% ВВП країни, але цей показник залишається досить низьким у порівнянні з країнами Європейського Союзу.

Непрямий вплив: це доходи, які отримують підприємства, що надають товари і послуги для туристичних підприємств. Наприклад, будівельні компанії, які займаються зведенням готелів, чи фермери, які постачають продукцію для ресторанів і готелів. Непрямий внесок туризму у ВВП часто є значно більшим, ніж прямим, і може сягати 5-7%.

Підвищення рівня туризму має потенціал збільшити ці показники, що дозволяє Україні наблизитися до європейських стандартів. Однак для цього потрібна активна державна підтримка та інвестиції в розвиток інфраструктури та маркетинг туристичного потенціалу країни.

2. Ефективність туристичних інвестицій

Інвестиції в туристичну галузь мають довготривалий ефект, оскільки туризм здатен генерувати стабільні доходи протягом тривалого періоду. Ефективність інвестицій у туризм залежить від кількох факторів:

- Інфраструктура: будівництво нових готелів, модернізація транспортної системи, розвиток культурних та історичних об'єктів забезпечують створення нових робочих місць та привабливість країни для іноземних туристів.

- Маркетинг та просування бренду України на міжнародній арені: для залучення іноземних туристів важливе значення має просування України як туристичної дестинації через міжнародні виставки, рекламні кампанії,

партнерські програми з туристичними агентствами інших країн. Дослідження показують, що кожна гривня, інвестована в туристичну промоцію, може принести дохід у кілька разів більший завдяки притоку іноземних туристів.

- Екологічний туризм та сталі інвестування: в умовах сучасного світу екологічно стійкі проекти в туризмі є пріоритетними. Інвестиції в екотуризм можуть стати конкурентною перевагою для України, особливо на фоні зростання попиту на природні та екологічно чисті туристичні продукти. Важливою складовою є також збереження культурної спадщини, яке сприяє залученню іноземних інвестицій.

3. Соціально-економічний ефект розвитку бізнесу

Бізнес є одним із ключових двигунів розвитку туристичної галузі. Туризм стимулює розвиток таких видів діяльності, як ресторанний бізнес, екскурсійне обслуговування, виробництво сувенірної продукції, сільський туризм тощо.

Роль бізнесу проявляється у розвитку туристичної сфери до створення нових робочих місць як у сфері обслуговування, так і в супутніх галузях. За оцінками, кожен новий турист, який приїжджає в Україну, генерує попит на нові робочі місця в різних секторах економіки.

Сільський туризм та розвиток регіонів: сільські території України мають великий потенціал для розвитку туризму за рахунок багатства природних ресурсів та традиційної культури. Сільський туризм може стати вагомим фактором для соціально-економічного відродження сільських районів, зокрема, через створення нових робочих місць та розвиток місцевої інфраструктури.

4. Моделювання економічного ефекту туризму на різні галузі економіки

Туристична діяльність має мультиплікативний ефект, тобто її розвиток впливає на суміжні галузі, такі як транспорт, будівництво та інші. Моделювання економічного ефекту туризму забезпечує розрахунок взаємозалежності між розвитком туристичної галузі та її впливом на інші сектори економіки. Важливим складовим аналізом є обчислення мультиплікативних коефіцієнтів, які показують, яка одиниця економічної діяльності генерує кожен одиницю, вкладену в туризм.

- Вплив на транспортний сектор: розвиток туризму збільшує попит на транспортні послуги, особливо авіаційні, залізничні та автобусні перевезення. Туристи створюють додатковий попит на внутрішні транспортні системи, що стимулює розвиток інфраструктури та зростання доходів транспортних підприємств.

- Вплив на будівельний сектор: інвестиції в туристичну інфраструктуру, такі як готелі, курортні комплекси, а також реконструкція культурних та історичних об'єктів, створюють попит на будівельні матеріали та послуги. Це, у свою чергу, зростання будівельної галузі, а також збільшення доходів суміжних підприємств.

- Вплив на агропромисловий сектор: розвиток туризму, особливо сільського та екологічного, стимулює попит на місцеві продукти харчування, що сприяє розвитку місцевих фермерських господарств. Це створює додаткові можливості для збуту продукції та розвитку місцевих підприємств, особливо в сільських районах.

5. Прогнозування економічного зростання туристичного сектора до 2030 року

Прогноз економічного зростання туристичного сектора обґрунтовується на аналізі поточних тенденцій, впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також перспектив розвитку національної та міжнародної туристичної галузі. Для оцінки потенціалу розвитку туристичної галузі України до 2030 року враховуються наступні ключові фактори:

- Розвиток інфраструктури: інвестиції в транспортну, готельну та комунікаційну інфраструктуру мають стати пріоритетним напрямком для забезпечення зростання туризму. Вдосконалення інфраструктури дозволяє значно підвищити привабливість України для іноземних туристів та полегшити внутрішні туристичні подорожі.

- Інновації та цифрові технології: впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема бронювання, онлайн-турів та віртуальної реальності, значно полегшать доступ туристів до інформації про Україну та її туристичні продукти.

Цифровізація туристичних послуг сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному туристичному ринку.

- Стратегічні напрямки державної підтримки: ефективна державна політика, спрямована на розвиток туризму, включає підтримку інвестицій, стимулювання розвитку інфраструктури, спрощення процедур, підвищення якості туристичних послуг та посилення безпеки для туристів. Створення сприятливих умов для бізнесу має стати пріоритетом, щоб забезпечити збільшення кількості робочих місць та розвиток місцевої економіки.

1.4. Соціальні аспекти розвитку туристичної галузі

Туризм є не лише економічним сектором, але й вагомим соціальним явищем, яке впливає на різноманітні аспекти суспільного життя. Соціальні аспекти розвитку туристичної галузі охоплюють питання впливу на місцеві громади, культурну інтеграцію, рівень зайнятості населення, підвищення якості життя та соціальну мобільність (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Соціальні аспекти розвитку туристичної галузі

Джерело: розроблено автором

1. Соціальний вплив на місцеві громади

Розвиток туризму має як позитивний, так і негативний вплив на місцеві громади. З одного боку, зростання туристичних потоків сприяє відродженню місцевих культурних традицій, ремесел, мистецтва та гастрономії. Туристичний попит стимулює розвиток інфраструктури, покращення умов життя населення та праці.

З іншого боку, посилений туризм може призвести до проблеми перенасичення туристами (*overtourism*), що супроводжує деградацію місцевої культури, зростання ціни на житло та товари, а також соціальну напруженість між туристами та місцевими жителями. Таким чином, необхідно впроваджувати стратегії сталого розвитку, які враховують потреби як туристів, так і громад.

2. Зайнятість і соціальна мобільність

Туристична галузь сприяє створенню робочих місць, особливо в регіонах, де інші галузі економіки менш розвинені. Завдяки низькому порогу входу до професійної діяльності люди підтримують багато можливостей працевлаштування, навіть не маючи високої кваліфікації. З іншого боку, зайнятість у туризмі часто супроводжується сезонністю роботи, низьким рівнем оплати праці та обмеженими соціальними гарантіями. Це вимагає реформ, спрямованих на підвищення якості умов праці та розширення можливостей для професійного зростання.

3. Культурна взаємодія

Туризм сприяє міжкультурному діалогу між народами. Завдяки подорожам люди знайомляться з традиціями, звичаями, релігією та способом життя інших спільнот, що сприяє зниженню культурних бар'єрів і формуванню толерантності. Разом із тим існує ризик культурної уніфікації, коли місцеві особливості можуть нівелюватися через адаптацію до масового туризму.

4. Підвищення якості життя населення

Розвиток туристичної галузі часто стимулює будівництво об'єктів інфраструктури, таких як дороги, аеропорти, готелі, культурні й рекреаційні заклади. Це не тільки покращує умови для туристів, а й збільшення рівня життя

місцевого населення. Особливо це стосується регіонів із слаборозвиненою економікою, де туризм може стати джерелом соціально-економічного зростання.

5. Сталий розвиток і соціальна відповідальність

Сучасні тенденції вимагають орієнтації на принципи сталого розвитку туризму, які включають збереження природного та культурного середовища, забезпечення соціальної справедливості та економічної вигоди для всіх учасників процесу. Організації та компанії, які працюють у цій сфері, дедалі частіше зобов'язуються впроваджувати етичні практики, підтримувати місцеві громади та зменшувати негативний вплив.

Отже, соціальні аспекти розвитку туристичної галузі охоплюють численні виклики та можливості, що потребують комплексного підходу до їх вирішення. Важливими пріоритетами залишаються забезпечення балансу між інтересами туристів і місцевого населення, культурної ідентичності та інтеграції принципів сталого розвитку.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі було розглянуто теоретико-методичні основи дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі. Розглянуто основні методи дослідження та запропоновану авторську методику дослідження соціально-економічних аспектів та перспектив розвитку туристичної галузі, яка складається з трьох етапів. Визначено економічні аспекти розвитку туристичної галузі, серед яких: вплив туризму на ВВП України; ефективність туристичних інвестицій; соціально-економічний ефект розвитку бізнесу в туристичній сфері; моделювання економічного ефекту туризму на різні галузі економіки; прогнозування економічного зростання туристичного сектора до 2030 року. Встановлено соціальні аспекти розвитку туристичної галузі: соціальний вплив на місцеві громади; зайнятість і соціальна мобільність; культурна взаємодія; підвищення якості життя населення; сталий розвиток і соціальна відповідальність. Завдяки ефективному управлінню туристична галузь може стати потужним інструментом соціального прогресу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Досвід охорони туристичної спадщини в світі

Оскільки туристичні ресурси є основою для розвитку туризму питання аналізу соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі необхідно почати саме з них, а саме їх охорони. Питання про важливість евакуації та про превентивні дії для збереження пам'яток стає актуальніше чим ближче до зон проведення бойових дій. Ці дії дуже дорогі, вимагають часу та ресурсу.

Можна провести паралель з II світовою війною та запозичити шляхи збереження та охорони пам'яток того часу.

Україна може звернутися до досвіду Франції у 1938 році. Як тільки відчувалась загроза війни, Лувр та інші масштабні музеї Франції евакуювали свої скарби у шато та провінційні музеї, які знаходилися далеко від стратегічних цілей. Такий вчинок значно мінімізував загрозу знищення музейних фондів. За три тижні за допомогою 20 вантажівок вивезли всі витвори мистецтва на південь Франції. Музей Лувр зазнав дуже довгої окупації під час Другої світової війни. Якщо Україна використає цей досвід, то головні шедеври найбільших музеїв зможуть повернутися на свої місця цілими та неушкодженими.

Говорячи про післявоєнну відбудову Варшави, треба зазначити, що Старе місто вважається винятком зі Списку світової спадщини ЮНЕСКО, оскільки воно стало єдиним архітектурним ансамблем, який майже повністю відбудували після сильнішого руйнування під час II світової війни. Взагалі втрати міської архітектури Варшави складали 84%, а історичні пам'ятки були пошкоджені на 90%.

Ще до завершення війни, 14 лютого 1945 року створили Бюро відновлення Варшави, в якому працювали майже 1500 працівників. Працівники Бюро помітили залишки цінних будівель червоними таблицями з надписом не розбудовувати і не вивозити їх. Це було необхідно для аналізу придатності

матеріалів зруйнованих будівель для повторного використання та для розробки проектів з відбудови. Оскільки в архівах не зберігалися усі необхідні креслення, велика частина будівель була відновлена за допомогою малюнків та інформації із залишків. Комплексний план з відбудови Варшави створювався 5 років. Вдалося відбудувати усі культурно-історичні будівлі міста, королівський палац та міські стіни.

Оскільки Польща не брала участі в плані Маршала, в 1945 році було створено єдину державну законну установу, яка фінансувала роботи з реконструкції за допомогою пожертвувань громадян, що називалася Соціальний фонд відновлення столиці (СФВС). Варшаву фактично відновлювала сама нація за пожертви людей з усієї країни та з великою часткою волонтерської допомоги.

У Дрездені споруда Фрауенкірхе - одна з визначних будівель, вистояла при бомбардуваннях 13 лютого 1945 року. Але через пожежу, що сталася після бомбардування, 15 лютого 1945 року споруда впала та згоріли усі елементи з дерева: галерея та лави. Зі стовпів висипалось багато пісковика, тому церковний купол не вистояв через навантаження.

Майже сорок років руїни були символом жахів війни та руйнування Дрездена. Тільки через наполегливість саксонського державного куратора, професора Дрезденського інституту охорони пам'яток Ганса Надлера, міські руїни не вивезли. Місцеві навпаки організували – обгородили вівтарну площу, насипали щебінь та засадили трояндами. Довго переважала ідея, щоб зберігати руїни Дрездена як пам'ятник проти війни та бомбардувань. У 1960-х роках влада міста офіційно проголосила руїни церкви визначною пам'яткою і встановила меморіальну дошку. Але у 1990 році розпочалася відбудова руїн та у 2005 році відбулось відкриття. У відбудуванні церкви застосували максимально дозвану кількість оригінальних матеріалів. Саме тому у кладці можна зустріти різні кольори каменю, бо темні – це ті, що збереглись після війни в хорошому стані, а світлі – нові.

У серпні 1945 року на японське місто Хіросіма було скинуто атомну бомбу, яка миттєво зруйнувала майже все місто із його визначними спорудами. А ті нечисленні залишки були знищені циклоном того ж року. Однак місто поступово

відбудовувалося. Будувалися нові будівлі, навчальні заклади та громадські місця. Велика кількість будівель стали музеями та пам'ятниками, що нагадують про те, що сталося в Хіросімі в часи II світової війни.

Меморіал миру в Хіросімі є символ ядерної трагедії, об'єкт культурної спадщини, що охороняється ЮНЕСКО.

Також під час ядерної атаки було зруйновано Дім сприяння промисловості. Було прийнято рішення не реставрувати будинок. Його законсервували та залишили таким, яким він став після бомбардування. Руїни цієї будівлі стали для усього світу нагадуванням про жахи ядерної війни.

Одним з недавніх прикладів знищення культурної спадщини стало Стародавнє місто Пальміра в Сирії. Багато зруйнованих пам'яток не піддаються реставрації, тому їх будуть відтворювати за допомогою створення 3D моделі Пальміри. Спочатку фахівці з 3D моделювання задокументували стан зруйнованих пам'яток за допомогою квадрокоптерів та тривимірного сканера. Було проведено аерофотознімання, отримано 20 тисяч знімків та побудовано тривимірну модель. Також було створено сайт, на який всі, хто фотографував місця Пальміри, могли завантажити ці фото для доповнення 3D моделі. Такі технології та програми для 3D моделювання могли б дозволити Україні самостійно відновити свої пам'ятки.

У післявоєнному Берліні самі жителі розчищали вулиці міста. Відновлення житлового фонду та визначних пам'яток міста тривало до 1980 року, проводяться деякі відновлювальні роботи і тепер. Дуже тривалий час будівля Рейхстагу в Берліні залишалася руїнами, поки її не почав відновлювати сер Норман Фостер, якому вдалося відновити оригінальний архітектурний стиль будівлі німецького парламенту та побудувати сучасний великий скляний купол на даху. Наразі Берлін є одним із найвизначніших міст Німеччини з великою кількістю пам'яток.

Наприклад, пам'ятки Мюнхена було відновлено досить швидко та максимально консервативно за довоєнним генпланом.

Лісабон постраждав не так від війни, як від землетрусу та пожеж у 18 ст. Природні катаклізми знищили і житлові будівлі, і культурно-історичні пам'ятки. Відновленням міста керував тодішній прем'єр-міністр Португалії, який

організував будівництво нових будівель з урахуванням стійкості до можливих землетрусів. Також було споруджено Триумфальну арку та Площі Комерції, яка стала нагадуванням про реконструкцію міста.

Місто Бейрут, Ливанську столицю, називають «Духом Фенікса», оскільки місто майже з моменту заснування багаторазово зазнавало руйнувань через війни та природні катаклізми. Однак після 1990 року місто було відбудовано за сучасними канонами та навіть вдалося зберегти багато визначних пам'яток. Але через постійну нестабільну політичну ситуацію в місті, Бейрут залишається без якісної інфраструктури та метро. [11]

У 1666 році потужна пожежа зруйнувала майже всі будівлі та пам'ятки Лондона. Архітектори розглядали Велику пожежу як можливість повністю перепланувати місто, але жоден з п'яти планів перебудови Лондона не було здійснено через брак коштів. Отже, відбудова Лондона відбувалася за старим плануванням вулиць, але зважаючи на усі правила протипожежної безпеки: вулиці будували більш широкі, робили відкриті причали вздовж Темзи та будували менше будівель, які б могли завадити доступу до річки, та усі будинки будувалися не з деревини, а з цегли та каменю [12].

З досвіду II світової війни можна спостерігати такі закономірності:

1. Люди все одно повертаються навіть до зруйнованих міст. Тому завдання з відбудови житлового фонду та культурно-історичних пам'яток є пріоритетним.

2. Майже у всіх містах за можливості влада намагалася зберігати та охороняти історичні будівлі, і часто їй це вдавалося.

3. У містах, де не вдалося зберегти історичні будівлі та пам'ятки, робили нове планування, до створення якого запрошували визначних архітекторів.

4. Терміни відбудови різні, але не менше 5-ти років. Як правило, відбудова міста і реконструкція пам'яток займало 10 років і більше.

5. Не обов'язково відновлення спадщини проводили за допомогою грошей плану Маршалла, нерідко справлялися з допомогою пожертв від самих жителів [13].

Щодо фінансування, Західна Європа використовувала різні фонди, гроші Плану Маршалла, гроші з бюджету країн та пожертви громадян, а країни

Варшавського договору переважно витрачали власні кошти та майже каторжну працю своїх жителів.

Україні необхідно вже зараз починати розробляти архітектурні пропозиції щодо відновлення зруйнованих пам'яток та створювати фонди, в які можна бути збирати гроші з усього світу. Вже є країни та міста, які запропонували стати партнерами із відновлення зруйнованих українських пам'яток. Але слід пам'ятати, що відбудова нашої культурної спадщини - це, в першу чергу, відповідальність України та іноземна допомога буде надана тільки якщо ми самі будемо проявляти ініціативу.

2.2. Аналіз ВВП та динаміки інвестицій у країнах, які пережили війни

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є основним показником економічної активності та добробуту країни. Після війни, коли економіка країни зазнає значних потрясінь, туризм може відігравати велике значення у ВВП. Для аналізу використано статистичні дані про ВВП та доходи від туризму у країнах, які пережили військові конфлікти. Вибрані країни охоплюють різні регіони та періоди післявоєнного відновлення, що дозволяє отримати різнобічну картину. Аналіз включає такі країни, як Хорватія, Боснія та Герцеговина, В'єтнам, Ліван та Руанда.

Інвестиції у туристичну інфраструктуру є ключовим фактором відновлення та розвитку туризму в країнах, які пережили військові конфлікти. Вони сприяють створенню необхідних умов для залучення туристів, покращують загальну економічну ситуацію та стимулюють суміжні галузі. Дослідження базується на аналізі доступних даних про інвестиції у туристичну інфраструктуру з офіційних джерел, таких як національні урядові звіти, дані Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Світового банку та міжнародних агентств. Розглянуто періоди післявоєнного відновлення у Хорватії, В'єтнамі, Лівані та Руанді, що дозволяє порівняти динаміку інвестицій у різних контекстах (Рис. 2.1).

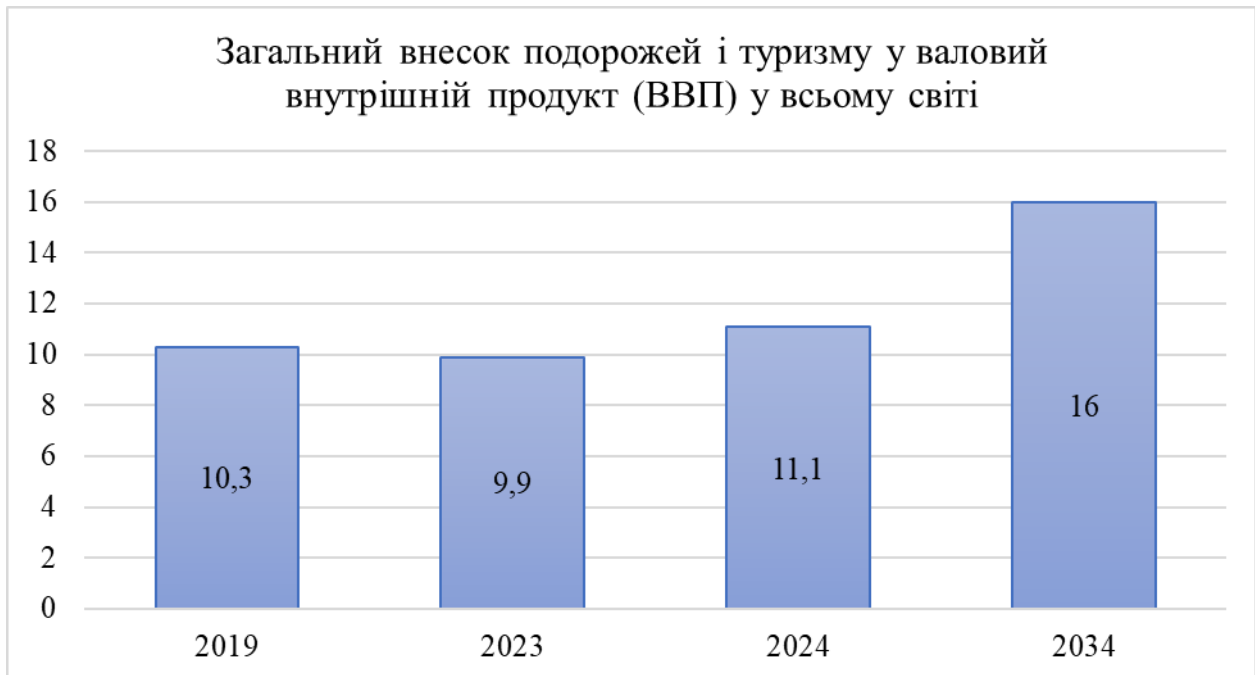

Рис. 2.1. Загальний внесок подорожей і туризму у валовий внутрішній продукт (ВВП) у всьому світі в 2019 і 2023 роках з прогнозом на 2024 і 2034 роки(у трильйонах доларів США)

Джерело: [69]

Як демонструє рисунок 2.1 загальний внесок у світовий ВВП від подорожей і туризму за 2023 рік знизився майже на чотири відсотки у порівнянні з 2019 роком, що пов'язано з пандемією на COVID-19 та рівнявся 9,9 трильйонам доларів США. Прогнози на 2024 рік показують збільшення доходів до 11,1 трильйонів доларів США. І цей показник буде вищим за 2019 рік, допандемічний період.

Прогнози спеціалістів на 2034 рік ще більш оптимістичні та вказують на збільшення внеску від туризму до 16 трильйонів доларів США.

Серед країн лідерів, які є провідними туристичними ринками за загальним внеском подорожей і туризму у ВВП можна назвати: Сполучені Штати, Китай, Німеччина, Велика Британія та Японія [69].

ВВП країни під час і після війни зазвичай знижується. Наприклад, під час війни в Хорватії (1991-1995 рр.) ВВП країни впав на понад 21% порівняно з довоєнним періодом.

Після завершення військових дій країни починають процес економічного відновлення. Туризм має мультиплікаційний ефект, сприяючи розвитку суміжних галузей, таких як транспорт, харчова промисловість, готельний бізнес та роздрібна торгівля.

Після війни в Хорватії уряд країни зробив ставку на розвиток туризму як на один із основних двигунів економічного відновлення. Уже через декілька років після завершення конфлікту частка туризму у ВВП почала швидко зростати, досягнувши близько 18% до 2005 року. У 2019 році частка туризму у ВВП Хорватії сягала 25%, що свідчить про успішну інтеграцію туристичної галузі у загальну економіку країни.

На Балканах у 1995 році Хорватія спрямувала значні зусилля на відновлення туристичної інфраструктури. Ця країна, маючи значний туристичний потенціал завдяки своїм природним та культурним ресурсам, активно залучала іноземні інвестиції.

Початковий етап (1995-2000): відразу після війни основна увага була приділена відновленню зруйнованої інфраструктури, включаючи дороги, готелі, курортні комплекси та транспортні мережі. Інвестиції на цьому етапі здебільшого надходили від міжнародних фінансових організацій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), а також через державні програми відновлення. Загальна сума інвестицій у період з 1995 до 2000 року зросла на понад 150%, порівняно з довоєнними роками.

Етап інтенсифікації (2000-2005): у цей період Хорватія активно розвивала свої туристичні ресурси, залучаючи приватний капітал і міжнародні корпорації для будівництва нових готелів, яхтових пристаней та інших туристичних об'єктів. У цей період інвестиції зросли ще на 120%, і це дало змогу країні стати одним із найпопулярніших туристичних напрямків у Європі.

Після війни у В'єтнамі (1955-1975 рр.) країна також значною мірою покладалася на розвиток туризму. Спочатку економічне зростання було

обмежене через ізоляцію від світової економіки, але після відкриття країни для іноземних туристів у 1990-х роках, туризм став важливим фактором зростання ВВП. Станом на 2019 рік туризм приносив В'єтнаму близько 9,2% ВВП, що є значним показником для економіки країни.

Після тривалої війни (1955-1975 рр.) В'єтнам протягом 1980-х років залишався досить ізольованим від світової економіки. Проте з 1990-х років країна почала відкриватися для іноземних інвесторів, включаючи інвестиції у туристичну інфраструктуру.

Ранній період (1990-2000): відновлення туристичної інфраструктури почалося повільно, через обмеженість фінансових ресурсів та інвестицій. Проте уряд В'єтнаму ініціював реформи, відомі як "Đổi Mới", що призвели до залучення іноземного капіталу. У цей період було залучено близько 500 мільйонів доларів США інвестицій у туристичні об'єкти, такі як курорти на узбережжі та готелі у великих містах.

Період експансії (2000-2010): з початку 2000-х років інвестиції у туристичну інфраструктуру значно зросли завдяки поліпшенню політичної та економічної стабільності. В'єтнам став привабливим для міжнародних готельних мереж і туроператорів. Протягом цього періоду інвестиції зросли майже на 300%, що дозволило суттєво збільшити кількість туристичних об'єктів і якість наданих послуг.

Роль туризму для економіки країни залежить від низки факторів, таких як географічне розташування, культурна спадщина, інфраструктура та політична стабільність.

Після пандемії значно зросла кількість міжнародних туристичних прибуттів в світі. Так, у 2023 році цей процес пішов до гори, але ще не досяг рівня 2019 року. У 2023 році Франція стала лідером з міжнародних прибуттів в світі поряд з нею йшли Іспанія та США (Рис. 2.2).

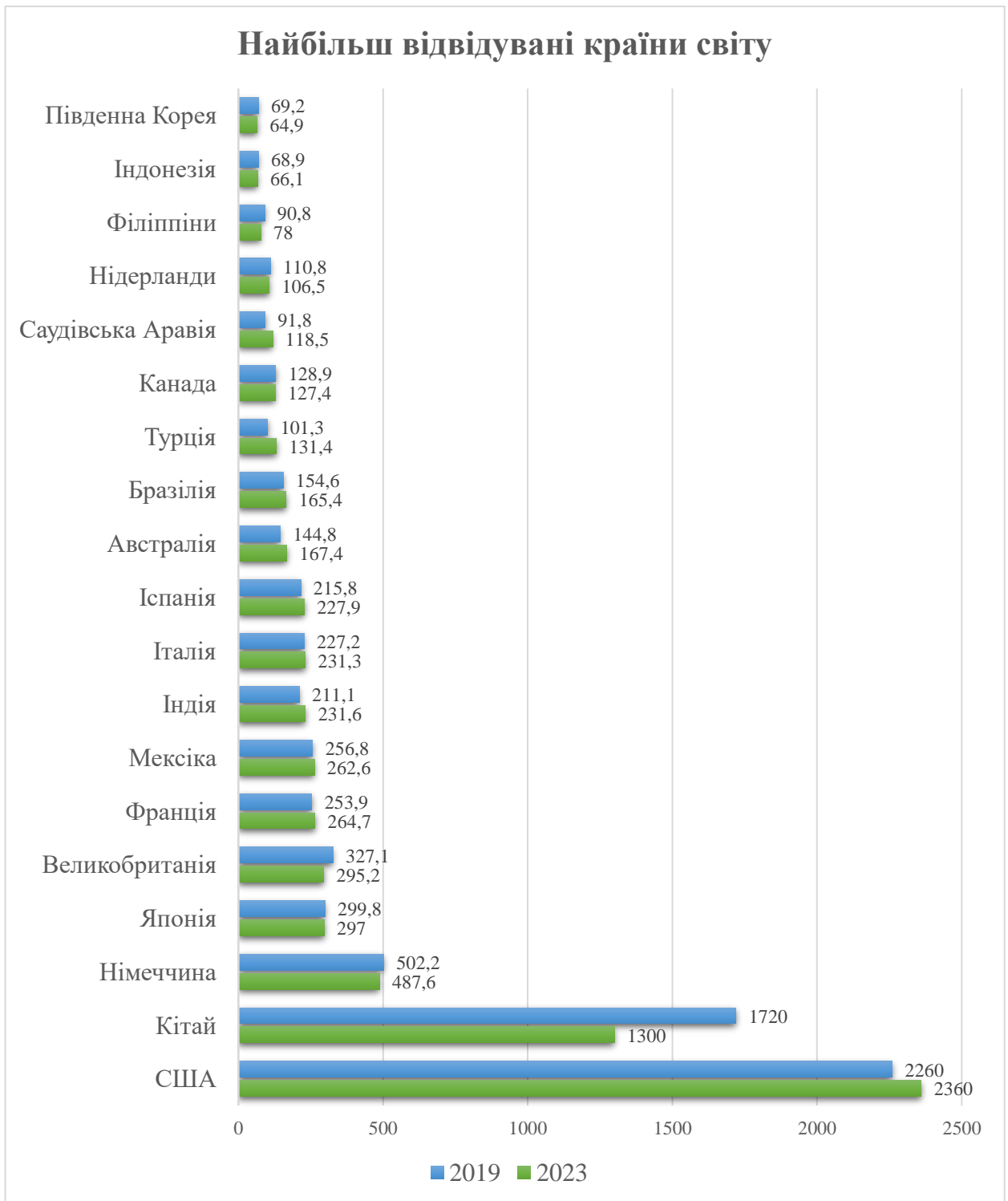

Рис. 2.2. Найбільш відвідувані країни світу

Джерело: [69]

Ліван: після завершення громадянської війни у 1990 році туризм відігравав значну роль. Та через політичну нестабільність і конфлікти, що

продовжувались, розвиток туризму був нестійким. Станом на 2018 рік, частка туризму у ВВП Лівану становила близько 10%.

Після завершення громадянської війни у Лівані (1975-1990 рр.) країна зіткнулася зі значними викликами у відновленні своєї туристичної інфраструктури через політичну нестабільність та періодичні конфлікти.

Період відновлення (1990-2000): у перші роки після закінчення війни основні інвестиції спрямовувалися на відновлення базової інфраструктури: дороги, електропостачання, водопостачання. Туристична інфраструктура відновлювалася повільно через невизначеність у політичному середовищі. Однак, попри ці труднощі, деякі інвестори, зокрема з країн Перської затоки, розпочали будівництво готелів та курортів, особливо в Бейруті та уздовж середземноморського узбережжя.

Період уповільнення (2000-2010): періодичні конфлікти у Лівані призвели до зниження темпів інвестицій у туристичну інфраструктуру. Багато проектів були призупинені або скасовані через ризики, пов'язані з безпекою. У цей період обсяг інвестицій залишався стабільним, але незначним у порівнянні з іншими країнами, які пережили війни.

Боснія та Герцеговина: після війни 1992-1995 рр. Боснія та Герцеговина також зробила ставку на розвиток туризму. Однак через етнічні конфлікти та політичну напруженість темпи розвитку були значно повільнішими, ніж у Хорватії. Частка туризму у ВВП країни станом на 2018 рік становила приблизно 9%.

Руанда: після геноциду 1994 року Руанда спрямувала зусилля на розвиток екотуризму, особливо завдяки популярності національних парків та горил, що мешкають у країні. Це дозволило швидко наростити туристичні потоки, що позитивно позначилося на економіці. У 2019 році туризм приносив Руанді близько 15% ВВП.

Після геноциду 1994 року Руанда вирішила використати свої унікальні природні ресурси для розвитку туризму, зробивши ставку на екотуризм.

Початковий період (1995-2000): на початковому етапі після геноциду основні інвестиції спрямовувалися на відновлення базової інфраструктури та

створення необхідних умов для відвідувачів національних парків. Завдяки міжнародній допомозі були відновлені дороги, мости та туристичні об'єкти, що постраждали під час конфлікту.

Період зростання (2000-2010): у цей період Руанда активно залучала інвестиції у розвиток екотуризму. Створення та розвиток національних парків, таких як Вулканічний національний парк, де проживають горили, стало ключовим напрямком. Інвестиції у туристичну інфраструктуру в цей період зросли на понад 200%, що дозволило Руанді стати одним із головних напрямків для екотуризму в Африці.

З аналізу внеску туризму у ВВП післявоєнних країн можна виділити кілька ключових факторів, що впливають на успіх туристичної галузі (Рис. 2.3):

Рис. 2.3. Ключові фактори, що впливають на успіх туристичної галузі

Джерело: розроблено автором

- Інвестиції в інфраструктуру: успішні країни, такі як Хорватія, здійснювали значні інвестиції у відновлення та розвиток туристичної інфраструктури (готелі, дороги, аеропорти), що сприяло швидкому залученню туристів.
- Політична стабільність: політична стабільність є критично важливою для розвитку туризму. У країнах з високим рівнем безпеки туристи охочіше відвідують туристичні об'єкти, що позитивно впливає на ВВП.

- Міжнародне співробітництво: міжнародна допомога та співпраця з іноземними інвесторами та організаціями (наприклад, з ЄС у випадку Хорватії) є дуже важливою.
- Культурні та природні ресурси: наявність унікальних культурних та природних ресурсів (як у випадку з екотуризмом у Руанді) також значно підвищує привабливість країни для туристів.

Аналіз ВВП у країнах, які пережили війни, з фокусом на внесок туризму у загальну економіку, демонструє, що туризм може відігравати вирішальну роль у післявоєнному відновленні. Успіх залежить від комплексного підходу, який включає інвестиції в інфраструктуру, забезпечення політичної стабільності, міжнародну співпрацю та використання культурних і природних ресурсів. Хоча внесок туризму у ВВП різних країн варіюється, загальна тенденція вказує на позитивний вплив цієї галузі на економічне зростання у післявоєнний період.

Аналіз динаміки інвестицій у туристичну інфраструктуру у післявоєнний період демонструє, що успіх відновлення та розвитку туризму залежить від ряду факторів, включаючи політичну стабільність, наявність ресурсів, а також ефективність державної політики щодо залучення інвестицій. У Хорватії та В'єтнамі спостерігається значне зростання інвестицій у туристичну інфраструктуру, що сприяло суттєвому збільшенню туристичних потоків та внеску туризму у ВВП. У Лівані, через політичну нестабільність, інвестиції залишалися на низькому рівні, що сповільнювало відновлення туризму. Руанда, завдяки стратегії розвитку екотуризму, змогла успішно залучити інвестиції та стати важливим туристичним напрямком у регіоні.

2.3. Географія постраждалих пам'яток в Україні

Туристичні ресурси постраждалих громад України зазнали значних втрат як матеріального, так і нематеріального характеру. Зокрема:

1. Природні ресурси: багато природних парків, заповідників та рекреаційних зон зазнали шкоди через бойові дії та окупацію. Забруднення

навколишнього середовища, руйнування інфраструктури та знищення флори і фауни значно знижують привабливість цих територій для туристів.

2. Історичні та культурні ресурси: значна частина історичних пам'яток, музеїв, архітектурних ансамблів та культурних об'єктів була пошкоджена або зруйнована. Втрата таких об'єктів є непоправною втратою для культурної спадщини країни та зменшує туристичний потенціал постраждалих регіонів.
3. Інфраструктура: руйнування доріг, готелів, ресторанів та інших об'єктів туристичної інфраструктури ускладнює можливість прийому туристів та надання якісних послуг.

Основні проблеми та виклики, з якими стикаються постраждалі територіальні громади у сфері туризму, включають (Рис. 2.4):

1. Безпека: нестабільна ситуація та ризики для життя та здоров'я туристів є основними перешкодами для розвитку туризму.

2. Відновлення інфраструктури: необхідність значних фінансових вкладень для відновлення інфраструктури.

3. Збереження та реставрація культурних об'єктів: відновлення пошкоджених історичних та культурних пам'яток вимагає великих зусиль та коштів.

4. Психологічний фактор: негативне сприйняття регіону як небезпечного та непривабливого для туристів.

5. Забруднення оточуючого середовища: індустріалізація, сільське господарство, урбанізація та військові дії призводять до забруднення повітря, води та ґрунтів.

6. Вирубка лісів: незаконна вирубка лісів, призводить до деградації ландшафтів та втрати біорізноманіття.

7. Ерозія ґрунтів: інтенсивне землекористування спричиняє ерозію ґрунтів, що знижує якість ресурсів та їх здатність підтримувати туризм.

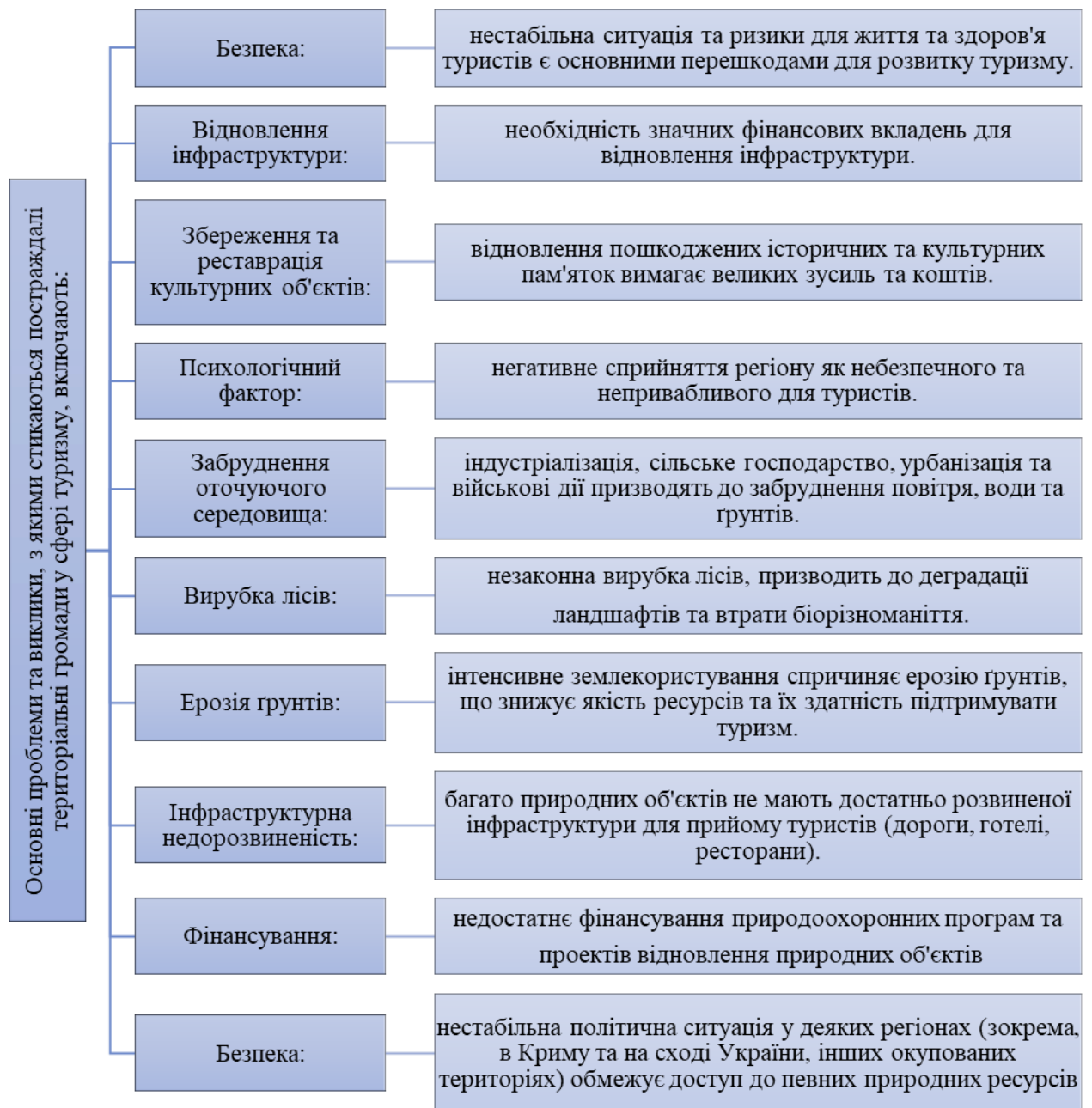

Рис. 2.4. Основні проблеми та виклики, з якими стикаються постраждалі територіальні громади у сфері туризму

Джерело: розроблено автором

8. Інфраструктурна недорозвиненість: багато природних об'єктів не мають достатньо розвиненої інфраструктури для прийому туристів (дороги, готелі, ресторани).

9. Фінансування: недостатнє фінансування природоохоронних програм та проектів відновлення природних об'єктів.

10. Безпека: нестабільна політична ситуація у деяких регіонах (зокрема, в Криму та на сході України, інших окупованих територіях) обмежує доступ до певних природних ресурсів.

Україна багата на різну культурну спадщину, яка охоплює епохи, від античності до сучасності. Військові дії, які тривають з 2014 року, а особливо після 2022 року, призвели до руйнування тисяч об'єктів культурного значення, що є частиною національної та світової спадщини.

Розглянемо по регіонам сучасний стан туристичного потенціалу.

Київська область, як важливий історичний, культурний та туристичний центр України, зазнала значних втрат під час військових дій. Бої, обстріли та окупація частини території призвели до пошкодження або знищення численних пам'яток, які привернули увагу туристів з України та світу.

1. Ірпінь. Центральний міський парк - один із найкращих зразків сучасного паркового мистецтва в Україні. Унаслідок обстрілів знищено дитячі майданчики, скульптури та зони відпочинку. Будинки історичної архітектури. Частина історичних віл початку ХХ століття, які формували автентичний образ міста, зруйновані.

2. Буча - Парк Героїв Майдану. Улюблене місце для прогулянок із декоративними композиціями та скульптурами, частково зруйноване обстрілами. Меморіал жертвам репресій. Пам'ятник постраждав через вибухи під час активних боїв у місті.

3. Гостомель - Аеропорт «Антонов» і літак «Мрія». Гостомель відомий як місце базування найбільшого у світі літака «Мрія» (Ан-225). Літак повністю знищено під час авіаударів, що стало глобальною втратою. Інфраструктура аеропорту також зазнала значних пошкоджень.

4. Бородянка - Скульптурна композиція «Птах». Монументальна робота, створена за мотивами творчості Марії Примаченко, була частково пошкоджена. Її відновлення має символічне значення для української культури. - Центральна площа міста. Пам'ятки місцевої історії та архітектури на площі зруйновані через артилерійські обстріли.

5. Іванків - Іванківський краєзнавчий музей. Знищено музей, в якому зберігалися твори видатної української художниці Марії Примаченко. Хоча всю картину вдалося врятувати, багато експонатів втрачено.

6. Фастів - Костьол Воздвиження Святого Хреста (XIX ст.). Історична пам'ятка архітектури зазнала пошкодження фасаду та внутрішніх інтер'єрів унаслідок вибухових хвиль. - Фастівський краєзнавчий музей. Частково пошкоджені експонати та будівництво музею.

7. Чорнобильська зона відчуження - Прип'ять. Унікальний туристичний об'єкт, місто-привід, зазнав нових руйнувань унаслідок бойових дій. Інфраструктура для екскурсій постраждала, окремі об'єкти пошкоджені. - Саркофаг над четвертим енергоблоком ЧАЕС перебував під загрозою через тимчасову окупацію зони відчуження, що викликало занепокоєння щодо можливих екологічних наслідків.

8. Вишгород - Музей давньоруського гончарства. Унікальний об'єкт, присвячений ремісничій культурі Київської Русі, частково пошкоджений обстрілами.- Церква Бориса і Гліба. Один із найдавніших храмів, побудований у XII столітті. Його фасад і дах постраждали від вибухів.

9. Обухів - Музей-садиба Андрія Малишка. Меморіальний комплекс, присвячений життю відомого українського поета, пошкодження зазнав унаслідок артилерійських обстрілів. Частину експонатів евакуювали, але територія садиби зазнала руйнувань.

Зруйновані туристичні об'єкти Київської області — це не лише архітектурні споруди, але й частина історії, культури й економічного потенціалу регіону. Туристична інфраструктура (готелі, ресторани, транспортні вузли) також зазначила значних збитків. Оцінка загальних втрат і відновлення пошкоджених пам'яток є завданням для післявоєнної реконструкції.

У Чернігівській області, яка є історичною перлиною, постраждали такі пам'ятки, як Спасо-Преображенський собор XI століття та Борисоглібський собор XII століття. Вибухи й обстріли пошкодили кілька фасадів, а також історичні будівлі навколо. У Новгород-Сіверському, який є одним із центрів літописної історії України, відзначили пошкодження монастирів і храмів.

Географія пошкоджених об'єктів в деяких регіонах України

Область	Місто	Пошкоджені об'єкти
Київська	Ірпінь	Центральний міський парк, будинки історичної архітектури, частина історичних віл початку ХХ століття.
	Буча	Парк Героїв Майдану, Меморіал жертвам репресій
	Гостомель	Аеропорт «Антонов» і літак «Мрія»,
	Бородянка	Скульптурна композиція «Птах», пам'ятки місцевої історії та архітектури на центральній площі.
	Іванків	Іванківський краєзнавчий музей.
	Фастів	Костьол Воздвиження Святого Хреста (XIX ст.), Фастівський краєзнавчий музей.
	Чорнобильська зона відчуження	Прип'ять, саркофаг над четвертим енергоблоком ЧАЕС.
	Вишгород	Музей давньоруського гончарства, Церква Бориса і Гліба
	Обухів	Музей-садиба Андрія Малишка
Чернігівська	Чернігов	Спасо-Преображенський собор XI ст., Борисоглібський собор XII ст., Катерининська церква XVIII ст., Чернігівський обласний історичний музей імені Тарновського, Будинок полкової канцелярії XVII ст.
	Ніжин	Музей рідкої книги, Церква Святої Трійці XVIII ст., Ансамбль Грецького кварталу.
	Новгород-Сіверський	Троїцький монастир XVII ст., Музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім».
	Седнев	Георгіївська церква XVII ст., Садиба Лизогубів XVIII ст.
	Ічня	Національний природний парк «Ічнянський».
Сумська	Суми	Вознесенська церква XVIII ст., будівлі історичних закладів освіти і культових споруд
	Охтирка	Успенський собор
	Тростянець	Круглий двір
	Шостка	Архітектура та інфраструктура
Харківська	Харків	Будинок архітектора (XIX століття), Покровський собор XVII століття та Дзеркальний струмінь, Національний природний парк «Гомільшанські ліси»
	Ізюм	Вознесенська церква XVIII ст.
Донецька	Святогірськ	Святогірська лавра, зокрема Успенський собор, Національний парк «Святі гори»
	Маріуполь	Драматичний театр, Художній музей імені Куїнджі, Маріупольський краєзнавчий музей
Луганська	Старобільськ	храми XVIII-XIX ст.
	Северодонецьк і Лисичанськ	промислові й релігійні будівлі
Запорізька	Запоріжжя	Хортицький національний заповідник
Миколаївська	Миколаїв	Спасо-Преображенський собор
Херсонська	Херсон	Катерининський собор і багато історичних будівель

Джерело: сформовано автором

Чернігівська область — це один із ключових регіонів України, багатий на історико-культурну спадщину, що включає пам'ятки архітектури княжої доби, стародавні храми, музеї та археологічні об'єкти. Під час війни область зазнала значних руйнувань, особливо під час обстрілів та авіаударів. Зруйновані об'єкти є частиною не тільки національного, але й світового культурного надбання, що потребує термінового відновлення та охорони. У Чернігові, який є одним із найдавніших міст України, створили ключові пам'ятки культури та архітектури. Спасо-Преображенський собор XI століття, один із найстаріших кам'яних храмів Київської Русі, постраждав від вибухових хвиль, що вплинуло на його фасад і вітражі. Виникла загроза для стародавніх розписів і збереження внутрішнього декору. Борисоглібський собор XII століття, ще одна перлина чернігівської архітектури, зазнав руйнувань даху, фасаду й вікон через обстріли. Катерининська церква XVIII століття, яка є символом Чернігова та прикладом українського бароко, втратила частину зовнішніх елементів, а вибухові хвилі пошкодили її стіни й куполи. Чернігівський обласний історичний музей імені Тарновського, що зберігав унікальні артефакти, також постраждав: частина фондосховищ була зруйнована, а деякі експонати втрачено назавжди. Будинок полкової канцелярії XVII століття, що є прикладом архітектури козацької доби, отримав значні пошкодження. У Ніжині, у місті з великою історичною спадщиною, було пошкоджено Музей рідкої книги при Ніжинському університеті, який зберіг цінні стародруків та унікальні видання. Церква Святої Трійці XVIII століття зазнала серйозних пошкоджень: вибухи зруйнували куполи, фасад і внутрішній декор. Ансамбль Грецького кварталу, що відображає спадщину грецької громади міста, також постраждав від авіаударів, що завдало шкоди його історичній автентичності. У Новгород-Сіверському, місті відомому літописною спадщиною «Слова о полку Ігоревім», було пошкоджено Троїцький монастир XVII століття: частину дахів і стіни монастирського комплексу зруйновано артилерією. Музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім» також постраждав: будівля музею отримала серйозні пошкодження, а деякі експонати втрачено чи евакуйовано. У Седневі, популярному туристичному містечку,

посраждала Георгіївська церква XVII століття — одна з найдавніших дерев'яних церков України. Садиба Лизогубів XVIII століття, яка була місцем культурного центру, отримала значні руйнування, включаючи пошкодження господарських будівель і паркового комплексу. В Ічні постраждав Національний природний парк «Ічнянський» було пошкоджено інфраструктуру для туристів, включаючи інформаційні стенди, екологічні маршрути та туристичні зони. Загалом, Чернігівська область втратила важливі об'єкти культурного, туристичного та історичного значення. Руйнування Спасо-Преображенського та Борисоглібського соборів, Катерининської церкви, Троїцького монастиря та інших пам'яток є серйозним ударом по національній ідентичності та історичній спадщині без культурних втрат, регіон зазнав значного економічного збитку через руйнування туристичної інфраструктури та зниження інтересу до відвідуваного регіону. Для відновлення області потрібні системні кроки: оцінка завданих збитків, залучення міжнародної допомоги для відновлення пам'яток, розробка програми захисту культурної спадщини та відновлення туристичної галузі. Збереження і відновлення історичних об'єктів Чернігівщини стане справжнім кроком для збереження національної пам'яті та розвитку регіону після війни.

У Сумській області серед найбільших постраждалих об'єктів слід відзначити Вознесенську церкву XVIII століття в Сумах, яка втратила дах і фасад, а також Успенський собор в Охтирці, значну частину якого знищено під час бомбардувань.

У Сумській області туристичні об'єкти отримали значні пошкодження внаслідок військових дій. Наприклад, у Тростянці було пошкоджено історичну пам'ятку — Круглий двір, який використовувався російськими військовими під час окупації. Зазнали руйнувань також міська галерея та інші культурні об'єкти.

У місті Суми й околицях пошкоджено кілька історичних будівель, серед них об'єкти культурної спадщини. Військові дії, зокрема артилерійські обстріли, завдали шкоди житловій інфраструктурі та пам'яткам, як-от будівель історичних закладів освіти і культових споруд.

Внаслідок обстрілів у Шостці та інших районах області значно пошкоджена місцева архітектура та інфраструктура, яка мала туристичну цінність. У селі Глухів також зафіксовано руйнування будівель, які раніше були найбільшими для туристичної привабливості регіону.

Ці руйнування мають не лише культурні, а й економічні наслідки, адже туристична галузь, яка могла б сприяти відновленню регіону, суттєво постраждала. Для збереження історичних об'єктів та їх відновлення необхідні ресурси та координація на національному та міжнародному рівнях.

У Харківській області постраждав історичний центр Харкова, зокрема Будинок архітектора (XIX століття), Покровський собор XVII століття та Дзеркальний струмінь. Більшість музеїв міста були змушені евакуювати колекції, але частина експонатів втрачено назавжди. У місті Ізюм було зруйновано Вознесенську церкву XVIII століття.

У Харківській області військові дії завдали значної шкоди культурним, історичним і туристичним об'єктам. Одним із найбільших постраждалих районів є Ізюм, де зруйновано чисельні будівлі, включаючи історичні пам'ятки. Бої та обстріли призвели до серйозних поразок дерев'яного Свято-Вознесенського собору, який є одним із важливих релігійних і культових споруд.

Також у Харкові та околицях визнано пошкодження архітектурних пам'яток і музеїв через ракетні удари, включаючи Будинок архітектора та інші історичні будівлі. Обстріли часто зачіпають і природні об'єкти, які становили туристичний інтерес, такі як Національний природний парк «Гомільшанські ліси», що зазнав значних екологічних втрат через пожежі та обстріли.

Загалом, бойові дії на півночі області, зокрема у Вовчанському та інших прикордонних районах, спричинили руйнування культурної інфраструктури, яка мала туристичну привабливість і цінність для місцевих громад.

Донецька область, яка перебуває в зоні найактивніших бойових дій з 2014 року, втратила багато об'єктів культурної спадщини. Святогірська лавра, зокрема Успенський собор, постраждала від обстрілів, а Маріуполь утратив будівлю Драматичного театру, який мав не лише історичну, але й архітектурну цінність. Художній музей імені Куїнджі також зазнав значних втрат. Маріупольський

краєзнавчий музей — будівля була зруйнована внаслідок обстрілів на початку повномасштабного вторгнення. Унікальні експонати, включно з картинами художника Архипа Куїнджі, були частково викрадені або знищені окупантами.

Природні ландшафти Донеччини, включаючи заповідники та парки, постраждали через бойові дії та пожежі, спричинені обстрілами. Національний парк «Святі гори» зазнав значних втрат, знищено тисячі гектарів лісу. Це вплинуло як на екосистему, так і на туристичну привабливість регіону

Унаслідок обстрілів у Торезьку, Лимані та Костянтинівці пошкоджені місцеві бібліотеки, музеї та інші громадські споруди, які мають туристичну та культурну цінність.

Регіональна туристична інфраструктура, включаючи готелі, культурно-освітні заклади та інші об'єкти, була частково зруйнована або заборонена через тривалі бойові дії та окупацію. Також, припинена робота багатьох закладів, які підтримували туристичну активність у регіоні.

Бойові дії завдали шкоди як матеріальній спадщині регіону, так і можливості його подальшого туристичного розвитку. Для документування цих руйнувань активно працюють урядові та громадські організації, зокрема Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ).

Луганська область, яка з початку війни стала ареною активних бойових дій, відзначила серйозний втрат у сфері культурної спадщини та туристичної інфраструктури.

У Луганській області руйнування охопили сакральну архітектуру, зокрема храми XVIII-XIX століть у Старобільську. У містах Северодонецьк і Лисичанськ пошкоджено промислові й релігійні будівлі, що були справжніми свідченнями історії регіону.

У Південній Україні, зокрема в Запоріжжі, частково постраждав Хортицький національний заповідник, що має археологічне значення. У Миколаєві пошкоджено Спасо-Преображенський собор, а в Херсоні постраждали Катерининський собор і багато історичних будівель у центрі міста.

Нажаль, достовірної інформації стосовно зруйнованих пам'яток на окупованій території обмаль. Продовження відновлення туристичної

інфраструктури в південних регіонах України вимагає кількох важливих етапів (Рис. 2.5):

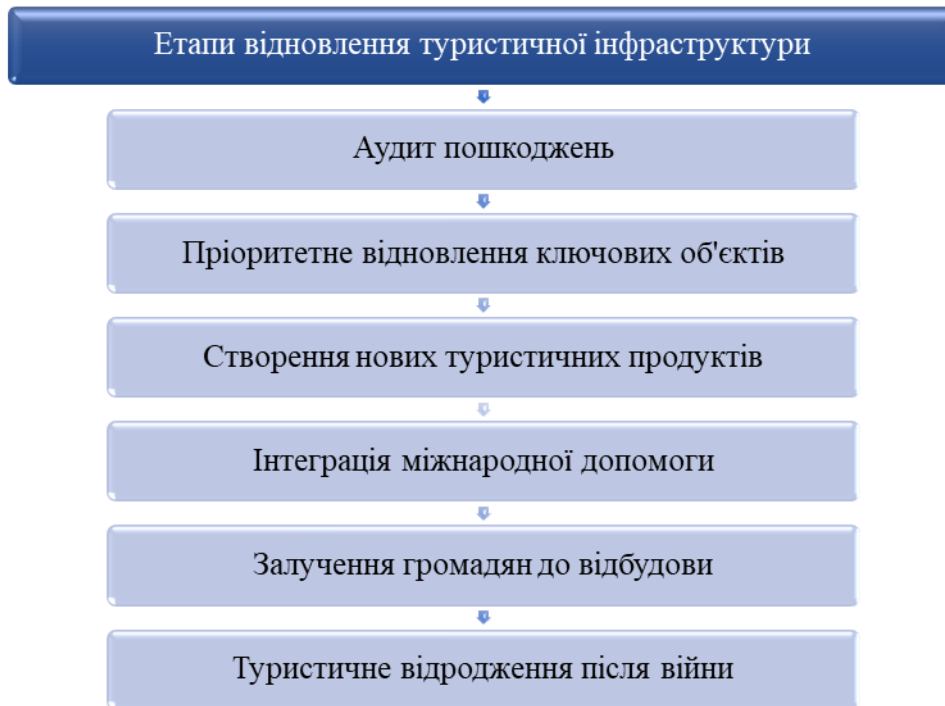

Рис. 2.5. Етапи відновлення туристичної інфраструктури

Джерело: розроблено автором

1. Аудит пошкоджень

Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) активно документує масштаби руйнувань. Це включає оцінку стану музеїв, архітектурних пам'яток, природних парків та об'єктів рекреаційної інфраструктури, таких як курорти та пляжі. Цей етап є критичним для подальшої реставрації.

2. Пріоритетне відновлення ключових об'єктів

Серед основних об'єктів, які потребують повторного відновлення, є:

- Національний заповідник «Хортиця» (Запорізька область) — відомий своєю культурною значимістю та потенціалом залучення туристів після завершення бойових дій.
- Архітектурні споруди Одеси, які є важливою частиною історичної спадщини та візитівкою регіону.

3. Створення нових туристичних продуктів

Для залучення іноземних та внутрішніх туристів після війни планується інтеграція військової історії в нові маршрути. Наприклад, в Одесі та Херсоні можливо створення музеїв сучасної історії, які розповідатимуть про героїзм захисників регіону.

4. Інтеграція міжнародної допомоги

Міжнародна допомога є дуже важливим чинником у відновленні туристичної галузі України.

5. Залучення громадян до відбудови

Реставраційні та відновлювальні роботи мають проводитися за активної допомоги громадськості. Навіть наявність відео матеріалів у сучасному 3-D форматі зможе допомогти громадам встановити візуальний ряд туристичної споруди для подальшої її реставрації чи відбудови.

6. Туристичне відродження після війни

Регіони Південної України, завдяки своїм природним багатствам і культурному потенціалу, мають великі шанси на відновлення. Цьому сприятиме просування України як символ відновлення, стійкості та інвестиційної привабливості на світовому рівні.

Паралельно з цими заходами здійснюється юридична підготовка для міжнародного визнання злочинів, пов'язаних із знищенням культурних об'єктів. Це дозволяє притягнути винних до відповідальності та відновити історичну спадщину для майбутніх поколінь.

В окупованому Криму під загрозою перебувають об'єкти, внесені до списку ЮНЕСКО. Ханський палац у Бахчисараї зазнає псевдореставрацій, що завдає шкоди його унікальній архітектурі. Археологічні розкопки в Херсонесі Таврійському також залежать від недбалого використання.

У Західній Україні, незважаючи на меншу інтенсивність бойових дій, є непрямі втрати. У Львові порушуються умови зберігання музейних колекцій через перебої з енергопостачанням. У Карпатах деякі дерев'яні церкви, включені до списку ЮНЕСКО, потребують додаткової охорони. Загалом, руйнування культурних пам'яток України мають катастрофічні наслідки для національної

ідентичності й світової культурної спадщини. Відновлення зруйнованих об'єктів вимагатиме значних ресурсів і міжнародної підтримки.

2.4. Поточний стан туристичної галузі в Україні

Туристична галузь України, як одна з важливих складових національної економіки, значно постраждала внаслідок повномасштабної війни, розпочатої у 2014 році. Військові дії, руйнування інфраструктури, міграційні процеси та зниження міжнародного попиту на подорожі до України суттєво вплинули на всі аспекти функціонування туристичної сфери. Незважаючи на ці виклики, галузь демонструє потенціал для адаптації та часткового відновлення.

Війна спричинила такі ключові проблеми:

- Руйнування туристичної інфраструктури. Значна частина об'єктів, таких як готелі, музеї, транспортні вузли, а також пам'ятки історії та культури, зазнала пошкоджень або повного знищення.

- Зниження туристичного потоку. Як внутрішній, так і міжнародний туризм скоротився через питання безпеки, закриття частин регіонів та загальну невизначеність.

- Міграційні процеси. Масове переселення населення призвело до зміни туристичних пріоритетів та скорочення запиту на відпочинкові послуги.

- Економічна нестабільність. Обмежилися можливості для внутрішнього туризму.

2. Внутрішній туризм. Попри виклики, внутрішній туризм в окремих безпечних регіонах залишається активним. Основні особливості:

- Зміна мотиваційних факторів. Головним мотивом для подорожей стала рекреація та психологічна реабілітація, а не класичний відпочинок чи розваги.

- Популярність безпечних регіонів. Західна Україна, зокрема Львівська, Закарпатська та Івано-Франківська області, демонструють стійкий попит на туристичні послуги.

- Розвиток локального туризму. Зростає інтерес до агротуризму, етнографічного туризму та екотуризму, що не потребують значних витрат і забезпечують відчуття безпеки.

3. Міжнародний туризм. Міжнародний туристичний шлях до України фактично припинився з початком війни. Основні фактори:

- Проблеми з іміджем країни. Україна сприймається як зона активних бойових дій, що негативно впливає на туристичну привабливість.

- Скорочення авіасполучення. Закриття авіапростору для цивільної авіації стало неможливим для регулярних авіаперельотів.

- Обмеження візитів іноземців. Лише представники гуманітарних, журналістів та окремих груп відвідують Україну з робочими місіями.

4. Економічні показники галузі. Економічний вклад туризму у ВВП країни значно скоротився. Основні показники:

- Втрати доходів. Туристичний галузь втратила значну частину своїх доходів через зменшення попиту та руйнування інфраструктури.

- Зменшення кількості підприємств. Чимало малих та середніх підприємств у туристичному секторі припинили діяльність.

- Зміна структури зайнятості. Працівники туристичної галузі змушені перекваліфікуватися або мігрувати в інші регіони чи галузей.

5. Позитивні тенденції та потенціал. Попри значні виклики, туристична галузь України має декілька позитивних аспектів, які можуть сприяти її відновленню:

- Зростання ролі внутрішнього туризму. Українці активно подорожують у межах безпечних регіонів, відкриваючи нові напрямки.

- Інтерес до меморіального туризму. Війна викликала інтерес до місць пам'яті та об'єктів, пов'язаних із героїчними подіями.

- Міжнародна підтримка. Донори та партнери України зацікавлені у відновленні культурної спадщини та туристичної інфраструктури.

- Цифровізація галузі. Підприємства туристичного сектору все частіше використовують цифрові технології для реклами своїх послуг та залучення клієнтів.

6. Виклики для відновлення галузі

- Безпека. Головним фактором відновлення є завершення бойових дій та забезпечення безпеки подорожей.
- Інфраструктурні обмеження. Для повноцінного відновлення значні інвестиції в транспортну, готельну та культурну інфраструктуру.
- Міжнародний імідж. Відновлення довіри іноземних туристів вимагає масштабних інформаційних посилів.
- Підтримка бізнесу. Бізнес у сфері туризму потребує державної підтримки, включаючи податкові пільги та доступ до кредитування.

Отже, успішне відновлення туристичного сектору потребує комплексного підходу, що включає інвестиції, модернізацію інфраструктури, створення нових туристичних продуктів та інтегрує Україну в глобальний туристичний ринок.

Висновки до 2 розділу

У розділі «Аналіз соціально-економічних аспектів розвитку туристичної галузі» було розглянуто досвід охорони туристичної спадщини в світі, проведено аналіз ВВП та динаміки інвестицій у країнах, які пережили війни та досліджено географію постраждалих пам'яток в Україні і поточний стан туристичної галузі в Україні. Отримані результати дозволяють зробити низку важливих висновків. У результаті військових дій було пошкоджено або зруйновано численні готелі, ресторани, туристичні центри та інші об'єкти туристичної інфраструктури. Анексія територій призвела до різкого скорочення інвестицій у туристичну галузь, що спричинило занепад багатьох туристичних об'єктів та маршрутів.

Війна та її дослідження мають глибокий вплив на економіку країни, зокрема на туристичний галузь. Зниження рівня безпеки, руйнація інфраструктури, міграції населення та економічні проблеми призводять до значного скорочення туристичних потоків. Післявоєнні економіки постійно стикаються з низькими проблемами, такими як високий рівень безробіття, нестабільність валюти, а також зниження платоспроможності населення, що негативно впливає на попит на туристичні послуги.

Водночас, туризм може стати каталізатором економічного відновлення, сприяючи створенню робочих місць та залученню інвестицій. Відновлення туристичної галузі може сприяти зростанню доходів у державному бюджеті, збільшенню експортних послуг та стимулюванню суміжних секторів економіки.

Військові дії призвели до значного забруднення природних об'єктів, таких як річки, озера, ліси, що негативно вплинуло на їх привабливість для туристів. Екологічна ситуація на окупованих територіях погіршилася через неконтрольоване будівництво та забруднення, що негативно вплинуло на природні туристичні ресурси.

На постраждалих територіях було пошкоджено або знищено багато пам'яток архітектури, музеїв та інших об'єктів культурної спадщини. Багато культурних об'єктів залишилися без належного догляду, що призвело до їх поступової деградації. Через небезпеку та нестабільність в регіонах конфлікту туристичні потоки значно зменшилися. Це призвело до втрати доходів для місцевих громад та зменшення інвестицій у туристичну галузь.

Стан туристичної галузі України на сьогодні залишається складним через вплив військових дій, руйнування інфраструктури та економічну кризу. Водночас внутрішній туризм демонструє ознаки адаптації, зростає інтерес до локальних напрямків, а міжнародна спільнота готова підтримувати відновлення галузі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

3.1. Вплив післявоєнних умов на розвиток туристичної галузі

Післявоєнні умови суттєво впливають на розвиток туристичної галузі, створюючи одночасно виклик та нові можливості для її відновлення та трансформації. У дослідженнях соціально-економічних аспектів відновлення економік, туризм виступає безпосередньо інструментом стимулювання економічного зростання, соціальної інтеграції та культурного обміну.

1. Економічні виклики та відновлення потенціалу

Післявоєнні економіки постійно стикаються з дефіцитом фінансових ресурсів, пошкодженою інфраструктурою та сплатою залучення інвестицій. Туристична галузь може виступати джерелом доходів завдяки здатності швидко генерувати валютні надходження, створювати робочі місця та сприяти відновленню інших галузей, таких як транспорт, будівництво та харчова промисловість.

З іншого боку, воєнні конфлікти часто призводять до зниження довіри серед міжнародних туристів, що потребує значних зусиль для відновлення позитивного іміджу країни. Післявоєнна відбудова часто супроводжується розробкою програми, спрямованої на підтримку місцевого туризму, яка менше залежить від зовнішніх факторів.

2. Інфраструктура та її роль

Інвестиції у відновлення інфраструктури: залучення державних та міжнародних інвестицій для відновлення та модернізації туристичної інфраструктури.

Необхідно спрямувати інвестиції на ремонт та реконструкцію пошкоджених об'єктів туристичної інфраструктури. Розробка спеціальних програм підтримки місцевого бізнесу в туристичній галузі. Інвестування у

розбудову доріг, готелів, туристичних центрів та інших об'єктів інфраструктури. Створення сучасних туристичних маршрутів та екскурсійних програм.

3. Соціокультурні аспекти

Після війни туристична галузь часто використовується як інструмент соціальної консолідації та налагодження міжкультурного діалогу. Відвідування історичних місць, пам'яток, пов'язаних із воєнними подіями, може сприяти переосмисленню трагічних подій та запобіганню конфліктам у майбутньому. Розвиток таких видів туризму, як військовий туризм чи меморіальний, завдяки збереженню історичної пам'яті.

Однак суспільна травма та сприйняття небезпеки можуть суттєво знизити інтерес до таких місць, особливо серед іноземних відвідувачів. Тут важливу роль відіграють інформаційні кампанії, які підкреслюють безпеку та гостинність регіону.

4. Політичні та безпекові фактори

Забезпечення безпеки на постраждалих територіях є першочерговим завданням для залучення туристів.

Стабільність після завершення військового конфлікту є вихідним чинником для відновлення туристичної галузі. Наявність мирних угод, ефективне управління відновленням, міжнародна підтримка, а також відновлення правової системи сприяють залученню туристів та інвесторів.

Значну роль продовжує грати також відновлення авіасполучень, візової політики та просування країни як туристичного напрямку. Якщо уряди запроваджують пільгові програми для туристів, такі як знижки на відвідування національних парків чи історичних пам'яток це також сприяє відновленню.

5. Перспективи сталого розвитку

Післявоєнні умови створюють можливості для переосмислення стратегії розвитку туризму. Інтеграція принципів сталого розвитку, включаючи екотуризм, підтримку місцевих громад та культурної спадщини, дозволяє не лише зберегти і відновити галузь, а й зробити її більш стійкою до майбутніх викликів.

Наприклад, інвестиції в «зелену» інфраструктуру, такі як енергоефективні об'єкти або розвиток велосипедних маршрутів, можуть сприяти залученню нової категорії туристів, зацікавлених у відповідному туризмі.

Післявоєнний період є критичним для відновлення туристичної галузі, яка має потенціал стати руїнуванням економічного відновлення, соціальної інтеграції та міжнародного діалогу. Ефективне використання цих компонентів включає відновлення інфраструктури, формування позитивного іміджу країни та інтеграцію принципів сталого розвитку.

3.2. Потенціал туризму України у відновленні післявоєнної економіки

До початку повномасштабного вторгнення в Україну туристична галузь демонструвала позитивну динаміку розвитку. Основними туристичними напрямками були культурний туризм (Київ, Львів, Одеса), природні парки (Карпати, Шацькі озера), а також активний туризм. Однак війна призвела до значних руйнувань інфраструктури, зниження туристичних потоків та погіршення міжнародного іміджу країни.

Туризм є однією з найбільш перспективних галузей для відновлення економіки України після війни. Завдяки унікальному поєднанню природного, культурного та історичного багатства, а також стратегічному географічному розташуванню, Україна має значний потенціал для перетворення туризму на потужну силу економічного відновлення та соціальної інтеграції (Рис. 3.1).

1. Розглянемо економічну роль туризму у відновленні економіки. Туристична галузь є мультиплікативною для своєї природи, також стимулює розвиток суміжних секторів, таких як транспорт, готельно - ресторанний бізнес, роздрібна торгівля, будівництво та виробництво товарів народного споживання. У воєнний період туризм може виконувати такі функції:

- Створення робочих місць. Туризм є одним із найбільших роботодавців у світі, і його відновлення в Україні може забезпечити роботою населення в регіонах, що постраждали від бойових дій.

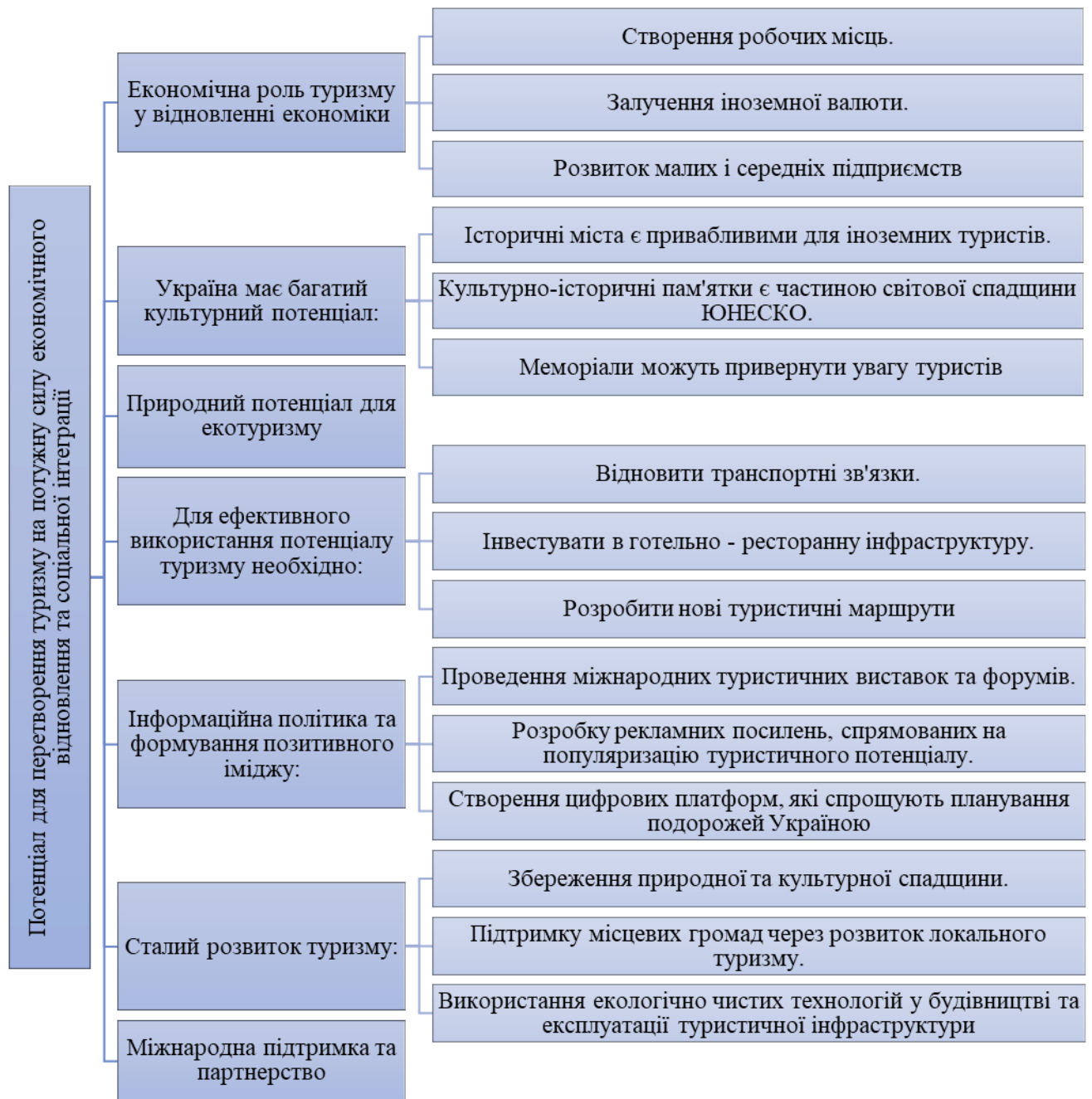

Рис. 3.1. Потенціал для перетворення туризму на потужну силу економічного відновлення та соціальної інтеграції

Джерело: розроблено автором

- Залучення іноземної валюти. Завдяки більшій кількості іноземних туристів, туризм сприяє поповненню валютних резервів країни.

- Розвиток малих і середніх підприємств. Туризм стимулює розвиток місцевого підприємництва, включаючи ремісництво, екскурсійні послуги, фермерське господарство тощо.

2. Роль культурної спадщини у відновленні туризму також є значна. Україна має багатий культурний потенціал:

- Історичні міста: Львів, Київ, Одеса, Чернівці та багато інших міст. мають багатовікову історію та є привабливими для іноземних туристів.

- Культурно-історичні пам'ятки. Замки Західної України, Софія Київська, Херсонес Таврійський та інші об'єкти є частиною світової спадщини ЮНЕСКО.

- Воєнний туризм. Меморіали та місця, пов'язані з подіями війни, можуть привернути увагу туристів, зацікавлених у збереженні історичної пам'яті.

3. Природний потенціал для екотуризму. Природні багатства України, такі як Карпатські гори, Чорне та Азовське моря, степи, лісостепові зони, є основою для розвитку екотуризму та активного відпочинку. У післявоєнний період попит на екологічно чисті туристичні напрямки значно зростає, що створює додаткові можливості для України. Карпати можуть стати центром зимових видів спорту та гірського туризму, тоді як причорноморські регіони мають перспективи розвитку пляжного та курортного туризму.

4. Інфраструктура та необхідність інвестицій. Одним із головних викликів для відновлення туризму є зруйнована інфраструктура. Для ефективного використання потенціалу туризму необхідно:

- Відновити транспортні зв'язки. Відновлення доріг, залізничних маршрутів, аеропортів та портів є ключовим фактором для залучення як внутрішніх, так і міжнародних туристів.

- Інвестувати в готельно - ресторанну інфраструктуру. Забезпечення належного рівня комфорту для туристів є елементом конкурентоспроможності.

- Розробити нові туристичні маршрути. Важливо створити інтегровані маршрути, що об'єднують культурні, природні та гастрономічні особливості регіонів.

5. Інформаційна політика та формування позитивного іміджу. Україні необхідно докладати зусиль для покращення свого іміджу на міжнародній арені.

Це може включати:

- Проведення міжнародних туристичних виставок та форумів.
- Розробку рекламних посилень, спрямованих на популяризацію туристичного потенціалу.
- Створення цифрових платформ, які спрощують планування подорожей Україною.

6. Сталий розвиток туризму. У післявоєнний період необхідно забезпечити інтеграцію принципів сталого розвитку у сферу туризму. Це забезпечує:

- Збереження природної та культурної спадщини.
- Підтримку місцевих громад через розвиток локального туризму.
- Використання екологічно чистих технологій у будівництві та експлуатації туристичної інфраструктури.

7. Міжнародна підтримка та партнерство. Міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк, ЮНЕСКО, можуть змінити важливу роль у фінансуванні проектів відновлення туризму в Україні. Інвестиції в галузь, що має великий потенціал зростання, сприяють не лише економічному розвитку, а й інтеграції України у світове співтовариство.

Отже, туризм є перспективною галуззю для економічного відновлення України після війни. Завдяки поєднанню культурного, природного та історичного потенціалу, а також правильно спланованим інвестиціям і підтримці міжнародних партнерів Україна може не лише відновити внутрішні позиції, але й закласти фундамент для довгострокового сталого розвитку. Стратегічний підхід до відбудови туристичної галузі стане кроком у процесі відновлення економіки та зміцнення міжнародного іміджу країни.

Враховуючи результати дослідження можна спрогнозувати реалістичний та оптимістичний сценарії розвитку туристичної галузі в Україні після війни.

Відновлення туристичної галузі в Україні після закінчення війни стане важливим чинником економічного та соціального розвитку. Туризм може сприяти відновленню національної економіки, підтримці місцевих громад і

збереженню культурної спадщини. Розробка сценаріїв розвитку туристичної галузі в післявоєнний період дозволяє окреслити можливі шляхи відновлення галузі, враховуючи різні фактори впливу. Нижче представлені детальні описи реалістичного та оптимістичного сценаріїв.

Реалістичний сценарій

Реалістичний сценарій передбачає поступове відновлення туристичної галузі України в умовах обмежених ресурсів та поступового відновлення економіки. Цей сценарій базується на припущенні, що війна закінчиться впродовж найближчих декількох років, проте процес відновлення країни буде затяжним та вимагатиме значних зусиль з боку уряду, бізнесу та міжнародних партнерів. Серед основних аспектів цього сценарію, можна виділити наступні:

1. Економічне відновлення та інвестиції

Відновлення економіки України в реалістичному сценарії відбуватиметься повільно, і ресурси для відновлення туристичної інфраструктури будуть обмеженими. Пріоритетними стануть інвестиції у відновлення базової інфраструктури: дороги, транспортні вузли, зв'язок та енергопостачання. Туристична інфраструктура буде відновлюватися на основі державного фінансування, часткової приватизації та залучення іноземних інвесторів.

Інвестиційні напрямки:

- Відновлення основних транспортних коридорів, що забезпечать доступ до ключових туристичних об'єктів.
- Реконструкція та модернізація готельного фонду, особливо у регіонах, які зазнали найменших руйнувань.
- Підтримка локальних ініціатив з розвитку малого та середнього бізнесу в туристичній сфері, таких як гастрономічні тури, екскурсії та екотуризм.

2. Відновлення внутрішнього туризму

В умовах обмеженого міжнародного попиту, реалістичний сценарій передбачає акцент на розвиток внутрішнього туризму. Це дозволить створити робочі місця, підтримати місцеві громади та поступово відновлювати туристичну інфраструктуру.

Основні напрямки внутрішнього туризму:

- Культурний туризм: реставрація історичних об'єктів та проведення національних культурних фестивалів. Розвиток нових туристичних маршрутів, пов'язаних з історією та культурою України.
- Екотуризм: розвиток туристичних маршрутів у природних парках і заповідниках, що залишилися недоторканими під час війни. Створення екотуристичних проектів з акцентом на стале використання природних ресурсів.
- Агро- та гастротуризм: стимулювання розвитку агротуризму у сільських регіонах, що дозволить зберегти традиції та залучити туристів до знайомства з місцевою культурою та гастрономією.

3. Міжнародний туризм

Реалістичний сценарій передбачає поступове повернення іноземних туристів до України. Це буде залежати від покращення безпекової ситуації та міжнародного іміджу країни. На початковому етапі основними відвідувачами будуть українці, що проживають за кордоном, та туристи з країн-сусідів.

Ключові заходи для відновлення міжнародного туризму:

- Поступове просування України як безпечного туристичного напрямку на міжнародних ринках.
- Участь у міжнародних виставках та форумах для залучення уваги туристичних операторів і потенційних інвесторів.
- Розвиток співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами для просування культурних та історичних об'єктів України.

4. Економічні ефекти

Внесок туризму в економіку за реалістичного сценарію буде помірним, але стабільно зростатиме. Очікується поступове збільшення доходів від внутрішнього туризму, зокрема завдяки розвитку локальних ініціатив та підтримці малого бізнесу. Міжнародний туризм зростатиме повільно, але з покращенням безпекової ситуації його внесок у ВВП також збільшуватиметься.

Оптимістичний сценарій

Оптимістичний сценарій передбачає швидке завершення війни, значну міжнародну підтримку та швидкий темп відновлення економіки. За цього

сценарію, туристична галузь стає одним із драйверів економічного відновлення України, а країна активно інтегрується в світовий туристичний ринок. За цього сценарію можна спостерігати наступне:

1. Масштабні інвестиції та швидке відновлення інфраструктури

У рамках оптимістичного сценарію, туристична інфраструктура України швидко відновлюється завдяки значним обсягам міжнародних інвестицій, програмам допомоги та державній підтримці. Відновлення включає реконструкцію зруйнованих об'єктів, будівництво нових готелів, курортів та туристичних комплексів, а також модернізацію транспортної інфраструктури.

Інвестиційні напрямки:

- Іноземні інвестиції: активне залучення міжнародних корпорацій і фінансових інституцій для інвестування в масштабні туристичні проекти, включаючи будівництво нових курортних зон на Чорноморському узбережжі та в Карпатах.
- Державні програми: запровадження національних програм розвитку туризму, які включатимуть податкові пільги для інвесторів, гранти та субсидії для малого та середнього бізнесу в туристичній сфері.
- Партнерство з міжнародними організаціями: співпраця з такими організаціями, як Всесвітня туристична організація (UNWTO), для просування України як привабливого туристичного напрямку.

2. Розвиток масового туризму

Оптимістичний сценарій передбачає швидке зростання туристичних потоків як з України, так і з-за кордону. Масовий туризм охоплюватиме широкий спектр напрямків: від культурних подорожей до активного відпочинку та оздоровлення.

Основні напрямки розвитку:

- Культурно-історичний туризм: відновлення та популяризація історичних і культурних об'єктів, створення нових туристичних маршрутів, що охоплюватимуть ключові міста та регіони України.

- Оздоровчий туризм: відновлення та розвиток санаторно-курортних зон у Карпатах, на Закарпатті та Чорноморському узбережжі з акцентом на міжнародний ринок.
- Активний та екстремальний туризм: розвиток інфраструктури для активного відпочинку, включаючи гірськолижні курорти, велосипедні маршрути, водні види спорту та альпінізм.

3. Міжнародний туризм

У рамках оптимістичного сценарію, Україна швидко стає популярним міжнародним туристичним напрямком. Це досягається завдяки ефективній рекламній кампанії, покращенню міжнародного іміджу країни та створенню нових унікальних туристичних продуктів.

Ключові заходи для залучення міжнародних туристів:

- Просування на міжнародних ринках: активна рекламна кампанія України як безпечного та цікавого туристичного напрямку з акцентом на унікальні природні та культурні об'єкти.
- Співпраця з туроператорами: залучення провідних світових туристичних операторів для розробки турпакетів до України, включаючи авіаційні чартери, організацію тематичних турів та інше.
- Розвиток міжнародних заходів: проведення міжнародних фестивалів, спортивних змагань та культурних подій, що приваблять туристів з усього світу.

4. Економічні ефекти

Внесок туризму в економіку за оптимістичним сценарієм буде значним. Очікується швидке зростання туристичних доходів, що призведе до суттєвого збільшення ВВП. Туризм стане важливим джерелом валютних надходжень, а також сприятиме створенню робочих місць. Відродження туризму також матиме мультиплікаційний ефект на суміжні галузі, включаючи транспорт, харчову промисловість, будівництво та сферу послуг.

Розвиток туристичної галузі України в післявоєнний період має великий потенціал, що залежить від низки чинників: швидкості відновлення економіки, рівня міжнародної підтримки, стану інфраструктури та безпеки. Реалістичний

сценарій передбачає поступове відновлення туристичної інфраструктури та розвиток внутрішнього туризму, що дозволить забезпечити стабільний, хоча й повільний ріст галузі. Оптимістичний сценарій, у свою чергу, бачить Україну як провідний туристичний напрямок, який завдяки значним інвестиціям та міжнародній підтримці може стати провідним у економічному зростанні.

3.3. Механізми державної підтримки туристичної галузі у післявоєнний період

Державна підтримка туристичної галузі у післявоєнний період є елементом економічного відновлення, спрямованим на стабілізацію економіки, підвищення зайнятості та збереження культурно-історичної спадщини. Комплексний підхід до формування таких механізмів включає фінансові, інфраструктурні, нормативно-правові та інформаційно-промоційні заходи.

1. Фінансова підтримка туристичних підприємств. Державна фінансова підтримка є критично важливою для поновлення роботи туристичної галузі після завершення воєнних дій. Серед механізмів фінансової підтримки особливо виділяються державні інвестиційні програми, що спрямовані на відбудову та модернізацію туристичної інфраструктури, включаючи готелі, транспортні мережі, культурні та історичні пам'ятки. Окрім прямого фінансування, держава може пропонувати податкові пільги, субсидії, пільгові кредити та гранти, що сприяють відновленню малих і середніх підприємств у сфері туризму.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у відновленні галузі. Залучення іноземного капіталу може бути стимульовано шляхом створення спеціальних економічних зон з вигідними умовами для інвесторів, зокрема податковими канікулами, спрощеними процедурами реєстрації бізнесу та захистом прав власності. Це допоможе прискорити відновлення галузі та підвищити її конкурентоспроможність (Рис. 3.2).

Рис. 3.2. Механізми державної підтримки туристичної галузі

Джерело: розроблено автором

Одне з головних завдань держави є відновлення функціонування туристичних підприємств, які зазнали економічних втрат через війну. Для цього можуть бути використані такі інструменти:

- Прямі субсидії та гранти. Держава може надавати фінансову підтримку для підтримки інфраструктури, модернізації обладнання та підтримки робочих місць.

- Податкові пільги. Тимчасове зниження податкового навантаження для підприємств туристичної галузі (наприклад, зменшення ставки ПДВ) сприятиме їх відновленню.

- Пільгове кредитування. Надання державних гарантій та компенсації частини відсотків за кредитами для підприємств, які інвестують у відновлення інфраструктури або розвиток нових туристичних маршрутів.

2. Відновлення туристичної інфраструктури. Руйнування транспортної, готельної та культурної інфраструктури є перешкодою для відновлення туризму. Державна підтримка в цій сфері може передбачати:

- Інвестиції в транспортну інфраструктуру. Відновлення доріг, залізниць, аеропортів та портів має стати пріоритетом, після чого без ефективного транспортного залучення розвиток туризму неможливий.

- Модернізація туристичних об'єктів. Фінансування відновлення та реконструкції готелів, музеїв, історичних пам'яток, національних парків.

- Розвиток цифрової інфраструктури. Створення платформи для онлайн-бронювання, цифрових карт туристичних маршрутів, інтерактивних гідів.

3. Розробка нормативно-правової бази. Ефективна законодавча та нормативно-правова база є необхідною для стабільного розвитку туристичної галузі у післявоєнний період. Держава має забезпечити оновлення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність туристичних підприємств, особливо в частині безпеки туристів, захисту прав споживачів та стимулювання екологічно відповідального туризму.

Важливим аспектом законодавчої підтримки є встановлення стандартів якості туристичних послуг. Це включає сертифікацію туристичних об'єктів, готелів, ресторанів та інших інфраструктурних елементів, що забезпечує підвищення рівня довіри до туристичних дестинацій. Крім того, держава повинна регулювати питання землекористування та захисту природних і культурних ресурсів, що є основою для розвитку сталого туризму.

Державна політика повинна включати створення сприятливого законодавчого середовища для діяльності туристичної галузі. Основні заходи:

- Прийняття законів щодо стимулювання туризму. Наприклад, законодавство про скорочення бюрократичних процедур для відкриття бізнесу в галузі туризму.

- Сприяння приватно-державному партнерству. Встановлення чітких правових рамок для залучення приватного капіталу до відновлення туристичної інфраструктури.

- Спрощення візового режиму. Лібералізація візового режиму для громадян ключових туристичних країн-партнерів.

4. Інформаційна підтримка та промоція. Іміджева політика є основним інструментом залучення туристів у післявоєнний період. Для цієї держави можна реалізувати:

- Рекламні кампанії. Просування України як безпечного, цікавого та унікального туристичного напрямку на міжнародних ринках через соціальні мережі, телевізійні проєкти та участь у туристичних виставках.

- Створення бренду країни. Формування позитивного бренду України, який підкреслює її культурне багатство, природні ресурси та гостинність.

- Підтримка внутрішнього туризму. Кампанії, що популяризують подорожі всередині країни, сприяють підвищенню національного інтересу до історичних та природних пам'яток.

5. Підтримка людського капіталу. Людський капітал є основним ресурсом для відновлення туристичної галузі. Держава має сприяти розвитку освітніх програм. Розвиток людського капіталу сприятиме не лише відновленню туристичної галузі, але й її довгостроковій стабільності та зростанню.

Туризм є трудомісткою галуззю, тому держава повинна інвестувати в підготовку кадрів:

- Навчальні програми. Програма організації підвищення кваліфікації працівників туристичного сектору.

- Стимулювання зайнятості молоді. Субсидії на працевлаштування молодих спеціалістів у туристичних підприємствах.

- Відновлення професійних навчальних закладів. Розширення підготовки спеціалістів у сфері гостинності, екскурсійної діяльності, менеджменту туризму.

6. Сприяння розвитку місцевих ініціатив. Малий та середній бізнес є основою туристичної індустрії, забезпечуючи її динамічність та інноваційність.

Особливу увагу слід приділити підтримці інноваційних підприємств, які можуть запропонувати нові туристичні продукти та послуги. Це може включати розвиток цифрових платформ для бронювання, нові технології та розвиток інфраструктури, що підтримує інновації у туризмі.

Особливу увагу варто приділити підтримці місцевих громад, які залучаються до розвитку туризму:

- Фінансування місцевих проєктів. Наприклад, створення екотуристичних маршрутів, розвиток агротуризму чи етнографічного туризму.

- Залучення громад до відновлення пам'яток. Надання ресурсів для реставрації культурних об'єктів за участю місцевих мешканців.

- Підтримка кооперативів. Сприяння створенню туристичних кооперативів, які об'єднують підприємців у регіонах.

7. Міжнародна співпраця. Україна може використовувати міжнародну допомогу для відновлення туризму:

- Гранти та кредити. Залучення фінансування від міжнародних організацій, таких як Світовий банк, ЮНЕСКО, Європейський Союз.

- Спільні проєкти. Організація міжнародних культурно-туристичних заходів у партнерстві з іншими країнами.

- Розширення міжнародної авіамережі.

8. Розширення та диверсифікація туристичних продуктів. Це включає розвиток нових туристичних маршрутів, особливо в регіонах, які раніше не були популярними серед туристів, а також впровадження нових видів туризму, таких як екологічний, сільський, культурний та оздоровчий туризм.

Диверсифікація туристичних продуктів також означає залучення різних категорій туристів, в тому числі людей з особливими потребами. Це дозволяє створити більш сучасну туристичну індустрію, здатну адаптуватися до змін у попиті та зовнішніх умовах.

Таким чином, механізми державної підтримки туристичної галузі у післявоєнний період повинні охоплювати фінансові інструменти, відновлення інфраструктури, нормативно-правове регулювання, освітні програми та активну промоцію країни на міжнародній арені. Ефективне впровадження цих заходів сприятиме не лише відновленню туристичної галузі, але й загальному економічному зростанню України, інтеграції постраждалих регіонів та формуванню позитивного іміджу країни у світі.

Висновки до 3 розділу

Фіксація стану туристичних ресурсів постраждалих територіальних громад України виявила значні проблеми та виклики, що постають перед галуззю. Водночас існують реальні перспективи для відновлення та розвитку туризму за умови комплексного підходу та координації зусиль держави, бізнесу та міжнародної спільноти. Відновлення туристичної галузі сприятиме економічному розвитку регіонів.

Державна підтримка має вирішальну роль у відновленні туристичної галузі у післявоєнний період. Урядові програми можуть включати інвестування у відновлення та модернізацію туристичної інфраструктури, залучення інвестицій, розробку спеціальної програми з підтримки малого та середнього бізнесу в туристичній сфері. Державна політика також може сприяти забезпеченню безпеки туристів, що є фактором відновлення міжнародного туризму.

Крім того, державні органи можуть стимулювати розвиток внутрішнього туризму, що особливо актуально в умовах нестабільності та економічних труднощів. Програми субсидій для туристичних підприємств, податкові пільги та фінансова підтримка для відновлення туристичних об'єктів, які сприяють прискоренню процесу відновлення галузі.

Соціальні наслідки війни, такі як демографічні зміни, переміщення населення та психологічний стан громадян, суттєво впливають на розвиток туризму. Післявоєнний період часто супроводжується зростанням рівня безробіття, зниженням рівня життя та соціальною нестабільністю, що може стримувати розвиток туристичної галузі.

Однак туризм може мати значну роль у відновленні соціальної стабільності, сприяючи створенню нових робочих місць, відновленню громадських зв'язків та покращенню якості життя населення. Важливою складовою цього процесу є розвиток соціального туризму, який може забезпечити доступ до відпочинку та рекреації для широких верств населення, зокрема для соціально незахищених категорій.

РОЗДІЛ 4. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

4.1. Стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі

Післявоєнний період в Україні характеризується значними викликами для економіки, зокрема й для туристичної галузі. Проте, туризм має потенціал стати важливим чинником економічного відновлення та соціальної стабілізації. Для досягнення цього необхідно розробити стратегії, які враховують специфічні умови післявоєнного відновлення та нові тенденції в світовій туристичній індустрії.

Розвиток туристичної галузі у післявоєнний період є ключовим елементом економічного та соціального відновлення країни, які пережили конфлікт. У цьому контексті стратегічні напрямки мають бути спрямовані на інтеграцію відновлювальних процесів, створення нових можливостей для економіки та зміцнення міжнародного іміджу. Нижче представлено основні напрямки, які слід врахувати під час розробки довгострокових стратегій (Рис. 4.1).

1. Відновлення та модернізація туристичної інфраструктури. Однією з ключових умов для відновлення туристичної галузі є відбудова інфраструктури, зруйнованої внаслідок військових дій. Це включає реконструкцію транспортних мереж, відновлення готельних комплексів, ресторанів, музеїв, національних парків та інших об'єктів, що становлять основу туристичного потенціалу країни. Важливо залучати як державні, так і приватні ресурси, а також міжнародну допомогу.

У післявоєнний період очікується зростання внутрішнього туризму, що може бути обумовлено низкою факторів. По-перше, українські громадяни, які внаслідок війни втратили можливість подорожувати за кордон, можуть переорієнтувати свої туристичні уподобання на внутрішні маршрути. По-друге, відбудова країни може стати мотиватором для громадян здійснювати подорожі до різних регіонів, що, в свою чергу, сприятиме соціальній згуртованості та підтримці національного бізнесу.

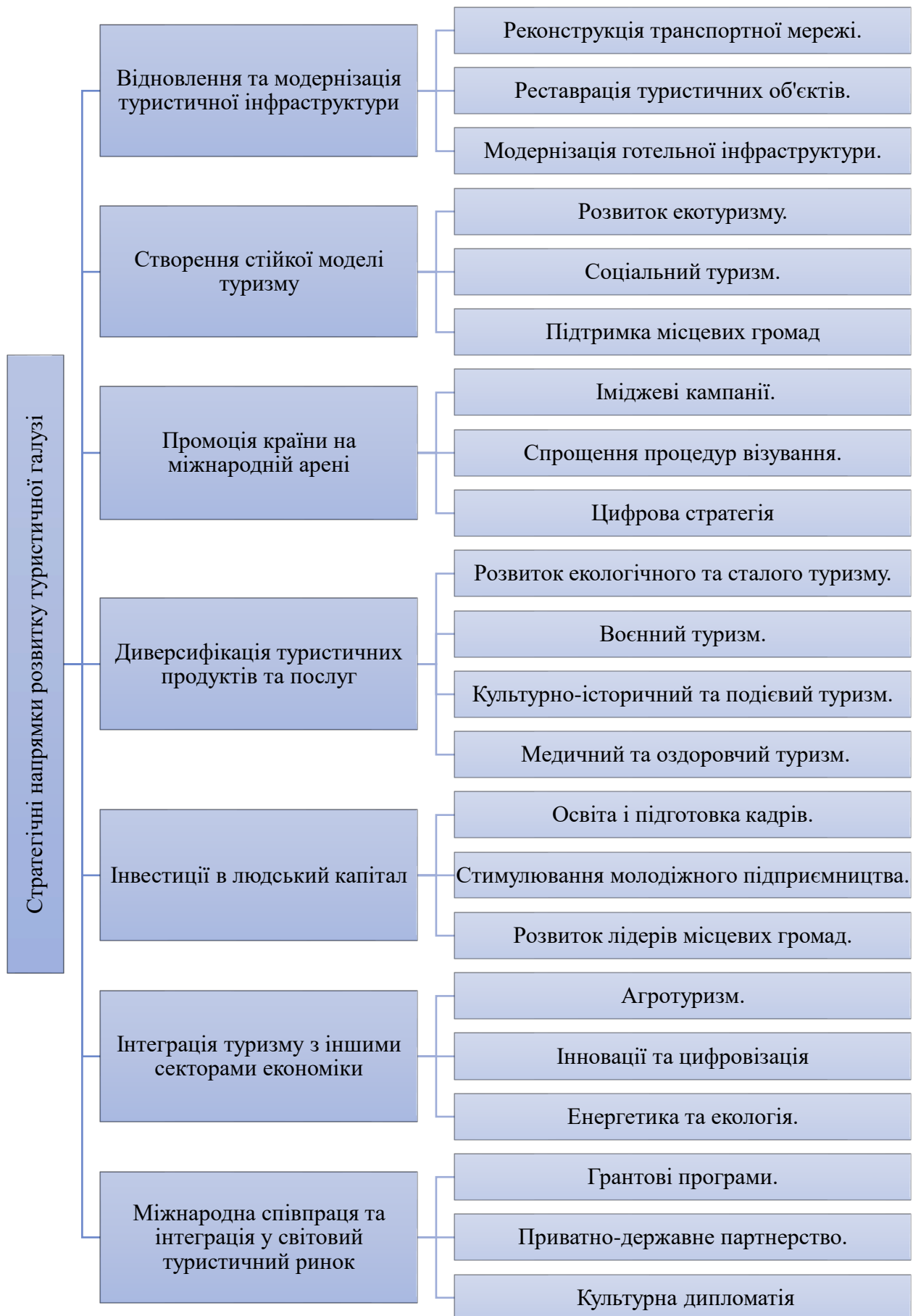

Рис. 4.1. Стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі

Джерело: розроблено автором

Відновлення інфраструктури є фундаментальним етапом для забезпечення функціонування галузі. Основні заходи включають:

- Реконструкція транспортної мережі. Відновлення доріг, залізничних шляхів, аеропортів та портів, що дозволяють забезпечити мобільність туристів.

- Реставрація туристичних об'єктів. Реставрація пам'яток історії та культури, які постраждали під час війни, з акцентом на дотриманні принципів автентичності.

- Модернізація готельної інфраструктури. Підвищення стандартів комфорту та впровадження екологічних технологій у готельному бізнесі.

2. Створення стійкої моделі туризму. Важливо інтегрувати принципи сталого розвитку в туристичну галузь. Ці заходи включають:

- Розвиток екотуризму. Збереження природних ресурсів країни для створення туристичних маршрутів, які не завдають шкоди екології.

- Соціальний туризм. Підтримка доступних подорожей для внутрішніх туристів, включаючи соціально вразливі групи.

- Підтримка місцевих громад. Інтеграція місцевих громад у туристичні ініціативи, що сприятиме підвищенню їхнього добробуту.

3. Промоція країни на міжнародній арені. Після війни країна потребує зміцнення свого іміджу для залучення міжнародних туристів. Основні напрямки:

- Іміджеві кампанії. Проведення міжнародних виставок, рекламних заходів та участі в туристичних форумах для популяризації країни.

- Спрощення процедур візування. Запровадження безвізового режиму для ключових туристичних ринків або розширення можливостей випуску електронних віз.

- Цифрова стратегія. Розробка інтерактивних туристичних порталів та мобільних додатків.

4. Диверсифікація туристичних продуктів та послуг

Розвиток нових туристичних продуктів. Відновлення галузі вимагає створення інноваційних туристичних продуктів, які враховують сучасні тренди:

- Розвиток екологічного та сталого туризму. Зростання інтересу до екотуризму створює можливості для розвитку регіонів з унікальними

природними ресурсами. Впровадження екологічно дружніх практик та збереження біорізноманіття сприяє довгостроковій привабливості туристичних DESTИНАЦІЙ та забезпечує стійкий розвиток місцевих громад.

Екологічний туризм має великий потенціал для розвитку у післявоєнний період. Відновлення туристичних ресурсів може стати важливим чинником привабливості України як туристичної DESTИНАЦІЇ. Карпати, Полісся, Чорноморське узбережжя та інші регіони, можуть бути задіяні у екологічному туризмі.

- Воєнний туризм. Організація маршрутів до місць, які стали символами історичних подій, з акцентом на збереження пам'яті та освітніх функцій.

- Культурно-історичний та подієвий туризм. Використання культурної та історичної спадщини регіону може стати основою для створення унікальних туристичних продуктів. Організація фестивалів, виставок та інших культурних подій сприяє залученню туристів та підвищує міжнародний імідж країни. Розширення пропозицій, що включають фестивалі, мистецькі заходи, традиційні ремесла та гастрономічні тури. Культурний туризм, також може сприяти відновленню туристичної галузі. У післявоєнний період можливо розширення інтересу до культурних пам'яток, пов'язаних із подіями війни, що сприятиме формуванню нових туристичних маршрутів та продуктів.

- Медичний та оздоровчий туризм. Використання природних ресурсів країни, таких як термальні води, мінеральні джерела, для створення сучасних медичних і рекреаційних центрів. Розвиток медичного та оздоровчого туризму відкриває нові можливості для залучення туристів, зацікавлених у якісних медичних послугах та оздоровчих процедурах. Інвестиції у медичну інфраструктуру та професійну підготовку персоналу можуть зробити регіон привабливим центром для такого виду туризму.

5. Інвестиції в людський капітал. Кадровий потенціал є основою для розвитку галузі. Для реалізації його туризму необхідно:

- Освіта і підготовка кадрів. Організація програми професійного навчання працівників сфери, включаючи іноземні стажування.

- Стимулювання молодіжного підприємництва. Підтримка ініціативи молоді у створенні стартапів у сфері туризму.

- Розвиток лідерів місцевих громад. Навчання місцевих активістів, які можуть сприяти популяризації своїх регіонів як туристичних напрямків.

6. Інтеграція туризму з іншими секторами економіки. Туризм має значний потенціал для інтеграції з іншими галузями:

- Агротуризм. Розвиток туризму на базі фермерських господарств із пропозиціями проживання, харчування та ознайомлення з традиціями сільського життя.

- Інновації та цифровізація. Важливою перспективою розвитку туристичної галузі в Україні є впровадження інновацій та цифрових технологій. Цифровізація туристичних послуг, включаючи онлайн-бронювання, віртуальні тури, використання мобільних додатків для навігації та отримання інформації, може значно підвищити ефективність роботи туристичних підприємств і зробити Україну привабливою для сучасних туристів. Важливим напрямком є також впровадження стійких практик, що передбачають використання ресурсозберігаючих технологій та зниження негативного впливу на довкілля.

Інноваційні рішення можуть також включати розвиток нових туристичних продуктів і послуг, які відповідають сучасним потребам туристів. Це можуть бути тематичні тури, спрямовані на екстремальний туризм, гастрономічні подорожі, винні тури, а також пропозиції, що враховують інтереси різних соціальних груп, включаючи молодь, літніх людей та сім'ї з дітьми.

Використання сучасних технологій та цифровізація галузі. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація процесів бронювання, оплати та управління туристичними послугами підвищує ефективність та зручність для споживачів. Розробка мобільних додатків, онлайн-платформ та використання соціальних мереж сприяють покращенню маркетингових стратегій та IT-рішення. Використання технологій для цифровізації галузі, включаючи розробку туристичних платформ, VR-турів та інтерактивних карт.

- Енергетика та екологія. Впровадження відновлюваних джерел енергії в туристичній інфраструктурі.

7. Міжнародна співпраця та інтеграція у світовий туристичний ринок.

Для успішного розвитку туристичної галузі в Україні після війни необхідно активізувати міжнародну співпрацю. Важливим є підписання угод про співпрацю з іншими країнами, а також залучення міжнародних інвесторів. Важливим є також створення спільних туристичних маршрутів з сусідніми країнами, що дозволить інтегрувати Україну у світовий туристичний ринок.

Україна має потенціал для розвитку транскордонного туризму, що може стати важливим чинником для залучення іноземних туристів. Відновлення авіасполучення та спрощення візових процедур також сприятимуть збільшенню туристичних потоків до країни.

Розвиток галузі значною мірою залежить від міжнародної підтримки:

- Грантові програми. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, Світовий банк, ЄС, для фінансування відновлювальних проєктів.

- Приватно-державне партнерство. Моделі співпраці, які можуть залучити приватний капітал до інвестицій у туристичну інфраструктуру.

- Культурна дипломатія. Використання міжнародних культурних заходів для просування туризму та налагодження партнерств.

Розвиток туристичної галузі у післявоєнний період базується на багатогранному підході, що враховує як внутрішні потреби країни, так і сучасні тенденції світового ринку. Стратегічні напрямки включають модернізацію інфраструктури, створення нових туристичних продуктів, промоцію країни, сталий розвиток та інтеграцію з іншими секторами економіки. Реалізація цих заходів дозволяє не тільки відновити туристичний галузь, але й зробити її результативним елементом економічного зростання та міжнародного співробітництва.

Перспективи розвитку туристичної галузі в Україні у післявоєнний період залежать від багатьох чинників, включаючи відбудову інфраструктури, розвиток внутрішнього та міжнародного туризму, впровадження інновацій та активізацію міжнародної співпраці. Важливою умовою успішного відновлення туристичної галузі є інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів у загальну

стратегію розвитку. Завдяки цим підходам Україна може стати привабливою туристичною дестинацією як для власних громадян, так і для іноземних туристів.

4.2. Безпекові питання при організації культурно-історичного туру для іноземців

Організація культурно-історичних турів для іноземців є основним напрямом розвитку туристичної галузі, який сприяє популяризації культурної спадщини країни, міжкультурному діалогу та економічному зростанню. Проте успішність таких турів значною мірою залежить від забезпечення безпеки туристів, яка охоплює як фізичні аспекти (безпека здоров'я, запобігання нещасним випадкам, забезпечення правопорядку), так і інформаційно-культурні (захист персональних даних, врахування культурних особливостей).

Основні безпекові ризики та заходи для їх мінімізації при організації таких турів:

1. Ідентифікація основних безпекових ризиків.

1.1. Фізична безпека туристів. Фізична безпека охоплює ризики, пов'язані

з:

- Можливими аварійними ситуаціями: дорожно-транспортні пригоди (ДТП) під час трансферу між об'єктами.

- Погодними умовами: перепади температура, сильні опади, небезпека під час стихійних лих.

- Підвищеною аварійністю на туристичних об'єктах: небезпека обвалів у старовинних спорудах, слизькі поверхні, недостатнє освітлення у підземних приміщеннях.

1.2. Загрози здоров'ю. Ризики для здоров'я охоплюють:

- Нещасні випадки: травми через порушення правил техніки безпеки.

- Харчові отруєння: через недостатньо перевірені ресторани або невідповідність страв звичному раціону туристів.

- Епідеміологічні загрози: сезонні інфекції, ризики, пов'язані з COVID-19 або іншими захворюваннями.

1.3. Соціальні та кримінальні ризики.

- Кишенькові крадіжки: людні місця, такі як ринки чи центральні площі, створюють сприятливі умови для злочинців.
- Конфлікти з місцевим населенням: через культурні непорозуміння чи порушення туристами місцевих правил.
- Шахрайство: з боку недобросовісних екскурсоводів, водіїв чи продавців.

1.4. Інформаційна безпека

- Витік персональних даних: недотримання організаторами конфіденційності інформації про туристів.
- Недостатнє інформування: туристів про особливості місцевої культури, правила поведінки або деякі ризики.

2. Заходи мінімізації ризиків

2.1. Забезпечення фізичної безпеки

1. Вибір надійного транспорту:

- Транспортні засоби повинні проходити технічний огляд, мати страхування.
- Водії повинні мати досвід роботи у сфері туристичних перевезень.

2. Обстеження туристичних об'єктів:

- Перед початком туру перевірка безпечності маршрутів, укріплення аварійних ділянок (сходів, огорож).
- Застосовуються попередні знаки в небезпечних зонах (наприклад, у печерах або на висотних майданчиках).

3. Врахування погодних умов:

- Організатори забезпечують туристів необхідними рекомендаціями щодо одягу та взуття.
- Розробка альтернативного плану на випадок негоди.

2.2. Здоров'я туристів

1. Медичний супровід:

- Організація медичної страховки для кожного туриста.
- Присутність аптеки першої допомоги під час кожної екскурсії.

2. Контроль за якістю харчування:

- Ретельний вибір закладів харчування з відповідними сертифікатами.
- Врахування особливих потреб туристів (алергії, дієти).

3. Профілактика епідеміологічних ризиків:

- Забезпечення санітарних норм у транспорті, готелях і під час екскурсій.
- Інформування туристів про необхідність вакцинації або особливості заходів безпеки.

2.3. Захист від соціальних та кримінальних загроз

1. Співпраця з правоохоронними органами:

- Інформування поліції про маршрути груп туристів.
- Залучення охоронців для великої групи або під час екскурсії у вечірній час.

2. Рекомендації для туристів:

- Попередження про необхідність стежити за особистими речами.
- Навчання основам культурного етикету, уникнення результату небезпечних ситуацій.

3. Перевірка постачальників послуг:

- Підписання контрактів лише з перевіреними екскурсоводами, водіями та готелями.

2.4. Інформаційна безпека

1. Конфіденційність даних:

- Застосування надійних систем зберігання інформації.

2. Інформаційна підготовка туристів:

- Надання буклетів із правилами поведінки та переліком контактів екстрених служб.

- Проведення вступного інструктажу перед початком туру.

3. Особливості управління ризиками в міжнародному контексті.

Для іноземних туристів особливу увагу необхідно відзначити:

- Мовному супроводу: забезпечення перекладачів або гідів, які володіють різними мовами.

- Культурним особливостям: врахування релігійних, етичних та національних традицій.

- Страхуванню відповідальності організаторів: у разі виникнення форс-мажорних обставин.

Організація культурно-історичних турів для іноземців потребує комплексного підходу до забезпечення безпеки. Ідентифікація ризиків, розробка ефективних заходів їх мінімізації та постійний моніторинг ситуації створюють сприятливі умови для подорожей. Висока якість безпеки не лише захищає туристів, а й сприяє покращенню іміджу країни на міжнародному туристичному ринку.

Україна перебуває у стані війни, що значно ускладнює організацію культурно-історичних турів для іноземних туристів. Забезпечення безпеки в таких умовах стає ключовим аспектом, який впливає на вибір маршрутів, логістику, медичний супровід і загальну організацію подорожі. У цьому контексті необхідно уникнути не лише традиційних ризиків (фізичних, соціальних, інформаційних), а й військових загроз.

1.1. Прямі військові загрози

- Обстріли та ракетні удари: виявлена небезпека в будь-якому регіоні країни через атаки на цивільну інфраструктуру.

- Мінування території: наявність мін та вибухонебезпечних об'єктів у зонах, які були під окупацією або в зоні бойових дій.

- Активні бойові дії: ризик для туристів у регіонах поблизу фронту.

1.2. Інфраструктурні ризики

- Пошкодження транспортної інфраструктури: руйнування доріг, мостів, залізничних шляхів.

- Перебої у роботі ресторанів та туристичних об'єктів: через енергетичну кризу, обстріли або мобілізацію працівників.

1.3. Соціальні ризики

- Можливість конфліктів: через політичний стан, мовні чи культурні непорозуміння.

- Зростання рівня злочинності: зумовлене нестабільною економічною ситуацією.

1.4. Психологічні фактори

- Стрес та тривога серед туристів: через повітряні тривоги, звуки вибухів або загальну атмосферу війни.

2. Заходи з мінімізації ризиків

2.1. Вибір безпечних маршрутів

1. Уникати зон активних бойових дій:

- Вимкнення з маршрутів регіонів, які перебувають під обстрілами, найближчими до лінії фронту або нещодавно деокуповані.

- Зосередження на центральних та західних регіонах України, які є безпечними (Львів, Івано-Франківськ, Закарпаття, Тернопіль, Чернівці).

2. Моніторинг військової ситуації:

- Постійний аналіз актуальної інформації від Збройних сил України, Офісу президента, Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

- Використання карти ризику для визначення найбільш безпечних маршрутів.

3. Резервні маршрути:

- Розробка альтернативних маршрутів у разі зміни в безпековій ситуації.

2.2. Використання Логістика та транспортування

1. Забезпечення надійного транспорту: - перевірених транспортних компаній, які мають досвід роботи в умовах надзвичайних ситуацій.

- Оснащення транспорту аварійними аптечками, системами зв'язку та інструкціями для дій під час тривоги.

2. Безпечний трансфер між об'єктами:

- Уникнення нічних переїздів.

- Використання маршрутів із наявністю укриттів або бомбосховищ уздовж дороги.

3. Попередження туристів:

- Інструкція щодо дій під час повітряної тривоги або інших надзвичайних ситуацій.

2.3. Інфраструктурна підготовка

1. Перевірка стану туристичних об'єктів:

- Забезпечення наявності бомбосховищ у готелях, ресторанах, музеях. -
Перевірка готовності об'єктів до відключення електроенергії (генератори, автономне опалення).

2. Обмеження доступу до всього небезпечних місць:

- Виключення з екскурсій об'єктів у зоні ризику (фортеці, старовинні будівлі з пошкодженнями).

4. Медичні та страхові заходи

1. Медичне забезпечення:

- Наявність аптечок у кожному транспортному засобі та на екскурсійних об'єктах.

- Співпраця з місцевими медичними закладами у випадку надзвичайної ситуації.

2. Страхування:

- Надання туристам страхових полісів, які покривають військові ризики, медичні витрати та евакуацію у разі потреби.

2.5. Інформаційна підтримка

1. Комунікація з туристами:

- Постійне інформування про поточну ситуацію, правила поведінки у кризових ситуаціях.

- Надання контактів екстрених служб та організаторів туру.

2. Психологічна підтримка:

- Залучення людей, які пройшли тренінги з управління стресом та взаємодії з туристами в умовах надзвичайних ситуацій.

3. Особливості організації турів для іноземців

1. Культурна чутливість:

- Забезпечення інформованості іноземців про специфіку військової ситуації в Україні.

- Пояснення правил поведінки під час надзвичайних ситуацій (повітряної тривоги, евакуації).

2. Залучення дипломатичних установ:

- Співпраця з посольствами іноземних туристів для швидкого відновлення у разі виникнення кризової ситуації.

3. Забезпечення гідів-перекладачів:

- Залучення кваліфікованих гідів, які володіють мовою туристів та мають досвід роботи в умовах підвищених ризиків.

4. Позитивні аспекти організації турів під час війни. Попри всі ризики, культурно-історичні тури під час війни можуть стати потужним інструментом міжнародної підтримки:

- Популяризація української культури: показ унікальних об'єктів культурної спадщини, які не постраждали від війни.

- Зміцнення міжнародних зв'язків: організація турів для журналістів, волонтерів та дипломатів.

- Економічна підтримка регіонів: забезпечення роботи малого та середнього бізнесу, задіяного у сфері туризму.

Організація культурно-історичних турів для іноземців в умовах війни вимагає високого рівня підготовки, адаптації маршрутів та впровадження комплексних заходів безпеки. Виконання цих завдань дозволяє забезпечити комфорт і захист туристів, зберігаючи їхні інтереси до української культури та історії. Така діяльність не тільки сприяє підтримці іміджу України, але й демонструє її стійкість перед викликами.

4.3. Розробка авторського туру

Туристичний маршрут Україною після війни: «Відроджена Україна – шляхами історії, природи та культури». Після завершення війни Україна стане прикладом стійкості, від збереження та збереження вашої культурної спадщини. Маршрут «Відроджена Україна» створений з метою популяризації національної історії, унікальних природних багатств та відновлених пам'яток культури. Він покликаний стати символом єдності українців, а також зацікавити туристів з усього світу.

Маршрут охоплює регіони України, що зазнали руйнування, проте відновили свою інфраструктуру та історико-культурні пам'ятки. Відповідно до інтересів туристів пропонуються три основні напрямки: історико-культурний, природний, етнографічний.

Мета маршруту: познайомити туристів з відновленою Україною через історичні, культурні та природні об'єкти, що символізують її стійкість, багатство спадщини та потенціал для розвитку.

Тривалість: 4 дні. Цільова аудиторія: внутрішні та міжнародні туристи, зацікавлені в культурному, меморіальному та природному туризмі з перевагою дитячо-молодіжних груп.

День 1:

Київ – історична і сучасна столиця України. Основні локації:

- Софійський собор (об'єкт ЮНЕСКО): відновлений історичний центр української духовності та архітектури.

- Михайлівський Золотоверхий монастир: символ незламності, який змінив важливу роль у сучасній історії України.

- Музей Революції Гідності: інтерактивний комплекс, що зберігає пам'ять про ключові події новітньої історії.

- Парк Вічної Слави: оновлений меморіал, що включає пам'ять про сучасні героїчні події.

Акцент: Київ – це місто, яке символізує перехід від історичного минулого до сучасної незалежності.

День 2:

Чернігів – місто старовинної архітектури. Основні локації:

- Антонієві печери (XI століття): релігійно-історичний комплекс із зовнішньою атмосферою.

- Катерининська: архітектурна пам'ятка, відновлена як символ місцевої церковної стійкості.

- Дитинець (Вал): історичний центр Чернігова, що об'єднує оборонні споруди та культурні об'єкти.

Акцент: Чернігів представляє давню історію України, гармонійно поєднану з сучасними ініціативами збереження культурної спадщини.

День 3:

Харків – місто інтелекту та креативності. Основні локації:

- Площа Свободи: символ незламності міста, одна з найбільших площ у Європі.

- Музей сучасного мистецтва: новий арт-простір, присвячений мистецтву відродження та післявоєнного відновлення.

- Сад Шевченка: оновлена зона відпочинку з інтерактивними просторами для відвідувачів. Особливість: Харків демонструє, як місто може бути інтелектуальним і культурним центром навіть у найважливіші години.

День 4:

Полтава – літературна та історична столиця. Основні локації:

- Музей Полтавської битви: реконструйований комплекс, що включає сучасні мультимедійні елементи.

- Музей-садиба Івана Котляревського: занурення у світ першого українського письменника.

- Біля Круглої площі: архітектурний ансамбль XIX століття, відновлений після пошкодження. Акцент: Полтава знайомиться із літературною та історичною спадщиною, яка є невід'ємною частиною української ідентичності.

Заключний акцент: завершення маршруту на місцях, які символізують оборону та стійкість української землі. Інноваційні елементи маршруту:

1. Цифрові гідрати: інтерактивні застосування з інформацією про об'єкти.
2. Екологічна складова: акцент на стійкому туризмі з мінімальним впливом на природу.

3. Меморіальний компонент: знайомство з об'єктами, присвяченими сучасній історії та пам'яті.

4. Культурно-природний баланс: поєднання урбаністичних і природних локацій.

Для успішного функціонування маршруту необхідна чітка логістика та належна організація, яка охоплює всі аспекти перевезення, проживання,

харчування, безпеки, інформаційної підтримки та сучасних технологій. Транспортна інфраструктура потребує налагодження роботи у міжрегіональних сполученнях. Важлива робота залізничного транспорту, для цього потрібно відновлення та модернізація залізничних маршрутів у постраждалих регіонах та створення швидкісних маршрутів між основними містами (Київ – Чернігів, Київ – Харків, Київ – Полтава). Також важливою новацією будуть спеціальні туристичні потяги з тематичним дизайном вагонів, аудіогідами та сервісами, які включають харчування й Wi-Fi. І звичайно відновлення авіасполучення в Україні підніме розвиток туризму.

Цей маршрут демонструє стійкість і багатогранність України, її здатність відновлюватися та зберігати унікальну спадщину. Туристам пропонується насичена програма, яка охоплює культурно-історичний контекст, природні багатства та сучасні досягнення країни. Маршрут «Відроджена Україна – шляхами історії, природи та культури» стане не лише туристичним продуктом, а й платформою для демонстрації світу прикладу стійкості, національної гордості та бажання розвиватися. Його реалізація сприяє економічному відродженню регіонів, згуртуванню населення та популяризації української.

Висновки до 4 розділу

У післявоєнний період внутрішній туризм стає ключовим напрямком розвитку туристичної галузі. Зростання попиту на внутрішні подорожі зумовлено як економічними факторами, так і безпековими міркуваннями. Державна підтримка внутрішнього туризму може включати фінансування рекламних проєктів, розробку нових туристичних маршрутів, підтримку малого та середнього бізнесу у сфері туризму.

Крім того, внутрішній туризм погіршує збереження культурної спадщини та розвиток регіонів, забезпечуючи економічну стабільність та підвищення якості життя місцевих громад. Важливим завданням є розробка спеціалізованих програм розвитку туризму в сільських районах та малих містах, які можуть стати новими туристичними дестинаціями.

Економічні проблеми у післявоєнний період включають період нестабільності фінансових ринків, обмеженість ресурсів для інвестування, зниження купівельної спроможності населення та високий рівень ризиків для підприємців. У цих умовах важливу роль відіграє розвиток міжнародного співробітництва, залучення іноземних інвестицій, а також використання міжнародної допомоги для відновлення галузі.

Однією з цих можливостей для економічного зростання у післявоєнний період є розвиток спеціалізованих видів туризму, таких як екологічний, культурний, історичний та медичний туризм. Ці напрямки можуть стати основою для відновлення туристичної галузі, забезпечуючи стійке зростання та економічну перспективу для регіонів.

Міжнародний туризм у післявоєнний період стикається з численними викликами, серед яких — зниження довіри до безпеки туристичних напрямків, обмеження подорожі, а також економічні труднощі, що впливають на платоспроможність туристів. Відновлення міжнародного туризму можливе за умов безпеки, створення сприятливих умов для інвесторів, а також проведення міжнародних рекламних засобів для підвищення привабливості туристичних напрямків.

Перспективи міжнародного туризму пов'язані з розвитком нових напрямків та видів туризму, таких як подієвий, бізнес-туризм, медичний та оздоровчий туризм. Крім того, напрямком є розвиток екотуризму, який стає все більш популярним серед туристів, що цінують природні ресурси та стійкий розвиток.

Інноваційні технології стають інструментом відновлення та розвитку туристичної галузі у післявоєнний період. Цифровізація процесів, розробка онлайн-платформи для бронювання та продажу туристичних послуг, впровадження мобільних додатків та віртуальних турів дозволяють підвищити ефективність управління туристичними підприємствами та забезпечити кращий доступ до послуг для споживачів.

Крім того, технологічні інновації сприяють розвитку нових форм туризму, таких як віртуальний туризм, які дозволяють людям відвідувати різні місця без

фізичної присутності. Це може стати великим інструментом для залучення нових туристів та розширення ринку в після війни.

У післявоєнний період особливу увагу слід приділяти питанням стійкого розвитку та відповідного туризму. Це включає збереження природних та культурних ресурсів, сприяння економічному розвитку місцевих громад. Відповідальний туризм стає не лише етичним підходом, але й конкурентною перевагою для туристичних підприємств, які прагнуть залучити сучасного туриста.

ВИСНОВКИ

Туристична галузь є складовою глобальної економіки, що сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць та культурному обміну між народами. У післявоєнний період розвиток туризму важливий, бо він може стати потужним інструментом відновлення економіки, соціальної стабілізації та зміцнення міжнародних зв'язків. Проте відновлення туристичної індустрії після військових конфліктів супроводжується численними викликами, пов'язаними з відбудовою інфраструктури, забезпеченням безпеки та відновленням довіри туристів.

Військові конфлікти призводять до значних економічних втрат, зокрема у туристичній галузі. Руйнування інфраструктури, зниження рівня інвестицій та відтік кваліфікованих кадрів суттєво знижують конкурентоспроможність регіону на міжнародному туристичному ринку. Крім того, порушення логістичних ланцюгів та транспортних сполучень ускладнюють доступність туристичних дестинацій.

Соціальні наслідки війни, такі як демографічні зміни, переміщення населення та психологічні травми, впливають на структуру та динаміку туристичних потоків. Зменшення внутрішнього попиту на туристичні послуги та зниження довіри міжнародних туристів до безпеки регіону призводять до скорочення туристичного трафіку. Водночас, з часом можуть з'являтися нові форми туризму, зосереджені на відвідуванні місць історичної пам'яті та реконструкції.

Війна часто супроводжується значним екологічним забрудненням та деградацією природних ресурсів, що відштовхує потенційного туриста. Відновлення екологічного балансу та реабілітація природних об'єктів стають пріоритетними завданнями для забезпечення стійкого розвитку туристичної галузі.

Туристична галузь може стати потужним стимулом для відновлення економіки у післявоєнний період завдяки створенню нових робочих місць,

залученню іноземної валюти та стимулюванню розвитку суміжних секторів, таких як будівництво, транспорт та сфера послуг.

Розвиток туризму сприяє відновленню та зміцненню соціальних зв'язків, сприяє міжкультурному діалогу та розумінню, що особливо важливо у контексті подолання наслідків конфліктів та сприяння миру та стабільності.

Інвестиції у туристичну інфраструктуру можуть стати каталізатором для загального оновлення міських та сільських територій, покращення транспортної та комунальної інфраструктури, а також підвищення рівня життя людей.

Держава може забезпечити пряме фінансування відновлення туристичної інфраструктури через виділення бюджетних коштів на реконструкцію та модернізацію об'єктів, що зазнали руйнувань. Субсидії та гранти можуть бути надані малим та середнім підприємствам для відновлення роботи та створення туристичного продукту.

Запровадження пільгових кредитних програм дозволяє підприємствам туристичного сектору отримувати необхідні ресурси для відновлення та розвитку. Державне страхування інвестицій може підвищити довіру іноземних та внутрішніх інвесторів, зменшуючи ризики, пов'язані з інвестуванням у післявоєнні економіки.

Механізми державно-приватного партнерства є ефективним інструментом для реалізації масштабних інфраструктурних проектів у туристичній галузі. Співпраця держави та приватного бізнесу дозволяє оптимізувати розподіл ресурсів, підвищити ефективність управління проектами та залучити інноваційні рішення.

Реформування законодавства з метою спрощення процедур реєстрації бізнесу сприяє залученню капіталу у туристичну галузь. Встановлення прозорих та стабільних правил гри є ключовим фактором для відновлення довіри до регіону.

Державне регулювання повинно забезпечувати відповідність туристичних об'єктів міжнародним вимогам та стандартам, що сприятиме залученню іноземних туристів.

Законодавчі ініціативи мають сприяти розвитку сталого туризму, що враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти. Регулювання та підтримка місцевих громад є важливим компонентом стійкого розвитку галузі.

Інвестиції у людський капітал є критично важливими для відновлення та розвитку туристичної галузі. Держава повинна підтримувати програми професійної освіти та перепідготовки кадрів, спрямовані на формування висококваліфікованих спеціалістів, здатних працювати у сучасних умовах та відповідати міжнародним стандартам обслуговування.

Партнерство з університетами та дослідницькими інститутами сприяє розвитку інновацій та впровадженню передових практик у туристичній сфері. Спільні освітні програми, дослідження та обмін досвідом дозволяють підвищити якість послуг та ефективність управління галуззю.

Стимулювання молодіжного підприємництва та інноваційних проектів у сфері туризму може призвести до появи нових бізнес-моделей та продуктів, що відповідають сучасним тенденціям та потребам ринку. Державні програми підтримки стартапів та молодих підприємців сприяють динамічному розвитку галузі та залученню нових талантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алейникова Г. М. Оценка факторов, влияющих на развитие туристических дестинаций / Г. М. Алейникова, А. И. Головчан // Стан і перспективи розвитку туризму у світі та Україні напередодні чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012» : матеріали Сьомої всеукр. наук.-практ. конф., Святогірськ, 26–28 вересня 2008 р. ДІТБ. – 2008. – С. 93-98. 3.

2. Баранюк Д. Карт-система туристської дестинації як інструмент територіального маркетингу Буковини / Д. Баранюк // Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (16-17 квітня 2019 року). Економічний факультет. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – С.9-10.

3. Белоусова Н.В. Інклюзивний туризм у системі реабілітаційної географії: від теорії до практики: монографія / Белоусова Н.В. – К., ТАЛКОМ, 2018. – 346 с.

4. Бондаренко М. П. Дослідження туристичного ринку Європи та його конкурентоспроможність на міжнародному ринку // Економічний форум. – № 3. 2012. – С. 95–109.

5. Буднікевич І. Напрямки реалізації технологій маркетингу дестинацій на прикладі резиденції митрополитів Буковини і Далмації у Чернівцях/ І. М. Буднікевич, Д.С. Баранюк // Туристичний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку : [Електронне видання] : 3б. матер. II Всеукр. наук.-практ. інтернет конф. (Львів, 20 лютого 2020 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів : ЛІЕТ, 2020. – С.113-117.

6. Вечерський В. В. Культурна спадщина України. vue.gov.ua, 2022. URL: https://vue.gov.ua/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D

0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

7. Всесвітня туристська організація (UNWTO). URL: <http://www2.unwto.org/>.

8. Гайдук А. Б. Процеси глобалізації та концентрації як фактор розвитку європейського та світового туристичних господарств. // Регіональна економіка. – 2003. № 1. – С. 227–233.

9. Грико Ю. Вплив міжнародного туризму на розвиток країн світу. // Студентський науковий вісник Луцького національного технічного університету. – 2014. – С. 67–73.

10. Головчан А. І. Теоретико - методичні підходи до оптимізації розвитку туризму в дестинаціях / А. І. Головчан // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15. – С. 139–145

11. Головчан А. І. Методика оцінки ефективності функціонування туристичних дестинацій в Україні / А. І. Головчан // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (серія «Економічні науки»): зб. наук. пр. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. IV (40). – С. 131-137.

12. Гук Н. А. Вплив туризму на соціально-економічний розвиток держави. // Актуальні проблеми моделювання та управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2018. – 308 с. С. 143–147

13. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? [liga.net](https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952), 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>.

14. Дейлі Г. Поза зростанням. // Економічна теорія сталого розвитку. – Київ : Інтелсфера, 2002. – С. 49–69.

15. Дугінець Г. В. Особливості розвитку міжнародного ринку туристичних послуг в умовах глобалізації. // Економічний простір : зб. наук. пр. – 2022. № 139.– С. 5–13.

16. Журба І. Є. Методологічні принципи розробки соціально - економічних та фінансових основ сталого розвитку в умовах глобалізації. // Збірник наукових

праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки, 2017, Вип. 45, ч. 1.– С. 42–48.

17. Заваріка Г.М. Суспільно-географічний вимір постконфліктного розвитку туризму на прикладі східних територій України: монографія. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. Даля, 2019. 376 с.

18. Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем : монографія / В.С. Загорський, 2018. – 336 с.

19. Зайцева В.М. Інноваційний розвиток туризму та готельно - ресторанного господарства: монографія. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. 202 с.

20. Ісаєнко В.М. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь) / В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєв, К.О. Бабікова, Г.О. Білявський, І.Г. Смирнов. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6901/1/SSR-tourism.pdf>

21. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму : підручник / В.К. Кіптенко. – К.: Знання, 2010. – 502 с.

22. Кирьянова Л.Г. «Туристская дестинация» как комплексный концепт и ключевой элемент туристской системы // Вестник КемГУ. 2012. №4(52). Т.1. С.131-136.

23. Лужанська Т. Ю. Стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій / Т. Ю. Лужанська // Науковий вісник Мукачівського державного університету (серія «Економіка»): зб. наук. пр. – Мукачіво: МДУ, 2014. – Вип. 2 (2). – С. 175–180

24. Любіцева О. О. Типізація дестинацій / О. О. Любіцева, О. В. Третьяков // Географія та туризм: зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 17. – С. 3–9

25. Любченко В. В. Роль туризму у сталому розвитку в Україні: виклики та можливості для економіки. Економіка та суспільство. Випуск № 57 / 2023

26. Магдик Н. Туризм під час війни: як відпочивати в Україні цього літа. [segodnya.ua](https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/turizm-vo-vremya-voyny-kak-otdyhat-v-ukraine-etim-letom-1629651.html), 2022. URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/turizm-vo-vremya-voyny-kak-otdyhat-v-ukraine-etim-letom-1629651.html>.

27. Моца А. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Економіка та суспільство. Випуск № 41 / 2022.
28. ООН. Глобальні Цілі Сталого Розвитку. URL: <http://un.org.ua/ua/>.
29. Основні втрати ще попереду: українцям розповіли, як війна вдарила по туризму. unian.ua, 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/osnovni-vtrati-shche-poperedu-ukrajincyam-rozpovili-yak-viynavdarila-po-turizmu-novini-ukrajina-11866203.html>.
30. Осипенко К. В. Розвиток міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу : монографія / К.В. Осипенко. – Київ, 2017. – 219 с.
31. Офіційний сайт ГК «Буковель» [Електронний ресурс]. - URL: <https://bukovel.com/skipass>
32. Павлиш О. Через війну надходження до держбюджету від туристичної галузі впали до 18%. epravda.com.ua, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/14/688142>.
33. Подлепіна П. О. Вплив міжнародного туризму на сучасні пріоритети сталого розвитку країн, що розвиваються. // Вісник ЧДТУ. Економічні науки. – 2019. Вип. 54. – С. 17–24.
34. Подлепіна П. О. Деякі тенденції розвитку світового туристичного ринку. // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу : матеріали V наук.-практ. конф. молодих вчених 11 груд. 2009 р. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 265–267.
35. Подлепіна П. О. Міжнародний туризм як чинник соціально-економічного розвитку (на прикладі країн, що розвиваються). Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали VIII 60 міжнар. наук.-практ. конф. 27 жовтня 2017 р. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 217–219.
36. Приседська В. Як переживає війну туристична галузь. bbc.com, 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034>.
37. Серая Е.И. Дестинация в системе региональных туристских кластеров // Проблемы современной экономики. 2013. №2(46). С.286-290.

38. Стоян К. С. Вплив міжнародного туризму на сталий розвиток. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2011. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_51.
39. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – Київ : НТЕУ, 2009. – 463 с.
40. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.
41. Україна увійшла до рейтингу найкращих туристичних країн Європи. tsn.ua, 2021. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-uviyshla-do-reytingu-naykraschih-turistichnih-krayin-yevropi-1806736.html>.
42. Україна посіла перше місце в рейтингу як найдоступніша країна для подорожей на авто. tsn.ua, 2021. URL: <https://tsn.ua/auto/news/ukrayina/ukrayina-posila-pershe-misce-v-reytingu-yak-naydostupnisha-krayinadlya-podorozhey-na-avto-1800112.html>.
43. Destinations International. (2020) About Destinations International. URL: <https://destinationsinternational.org/about-destinations-international>
44. Scott A. Cohena, Debbie Hopkins. (2019). Autonomous vehicles and the future of urban tourism. *Annals of Tourism Research*, 74, 33-42.
45. Sustainable Solutions Network (2019). The world happiness report. URL: <https://worldhappiness.report/>
46. European Commission. (2019). The Future of Cities. Opportunities, Challenges and the Way Forward. Brussels: European Commission.
47. Francis, J., & Responsibletravel.com. (2021). The future of city tourism. URL: <https://www.responsibletravel.com/copy/future-of-city-tourism>
48. Global Destination Sustainability Movement. (2021). URL: <https://www.gds.earht/index/>
49. Govers, R. (2019). The future of tourism: Imaginative destinations. URL: <https://www.imaginativecommunities.com/the-future-of-tourism/>
50. Kearney. 2020. Global Cities Index (GCI). URL: <https://www.kearney.com/global-cities/2020>

51. Lehmann, S. (2021). Biodeverse urban futures: Renaturalization and rewilding as strategies to strengthen urban resilience. *Sustainability*, 13, 2932, URL: <https://doi.org/10.3390/su13052932>
52. Mastercard. (2019). Global destination cities index. URL: <https://www.mastercard.com/news/research-reports/2019/global-destination-citiesindex-2019>
53. PwC. (2019). Chinese Cities of Opportunity 2019. Beijing: PwC China.
54. United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pacific (UNESCAP). (2019). The Future of Asia & Pacific Cities: Transformative Pathways Towards Sustainable Urban Development. Bangkok: UNESCAP.
55. UNWTO. (2020). City tourism performance research. URL: <https://www.unwto.org/city-tourism-performance-research>
56. World Cities Ranking. (2021). Best 150 cities to visit in the world. URL: <https://worldcitiesranking.com/detailed-list-150-cities/>
38. World Atlas. (2021) The most cosmopolitan cities in the world. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/the-most-cosmopolitan-cities-in-the-world.html>
57. Bodensee Erlebnisplaner 2007. Über 170 Ausflugsziele mit der BodenseeErlebniskarte / Internationale Bodensee Tourismus GmbH. – Wuzburg, 2007. – 130 S.
58. Destination-Card-Systeme: Entwicklung – Management – Kundenbindung: Schriftenreihe der Europäischen Akademie Bozen / Hrsg. H. Pechlaner, A. Zehrer. – Band. 11. – Wien: Linde, 2005. – 168.
59. UNWTO World Tourism Barometer. URL: <https://www.unwto.org/unwto-publications>.
60. Fletcher, R. (2019). *Tourism and Degrowth: Towards a Post-Capitalist Tourism*. London: Routledge.
61. Jameson, O., & Carr, H. (2020). *Tourism in Conflict and Post-Conflict Societies: Global Perspectives*. New York: Springer.
62. Fletcher, J., & Westlake, J. (2021). Economic Impact of Tourism in Post-Conflict Zones. *Journal of Tourism Research*, 24(2), 115-132.

63. Lange, N. (2021). *Tourism, Peace, and Reconciliation: A Case Study of Post-Conflict Recovery*. Oxford: Oxford University Press.
64. Napier, M. B., & Gutman, S. (2019). *Community-Based Tourism as a Tool for Post-Conflict Recovery*. Palgrave Macmillan.
65. Mitchell, J., & Ashley, C. (2010). *Tourism and Poverty Reduction: Pathways to Prosperity*. London: Earthscan.
66. Movink, M., & Blomberg, J. (2018). Post-Conflict Tourism Development: A Peace-Building Strategy. *Tourism Economics*, 17(4), 437-451.
67. Thompson, J., & Michaels, E. (2022). Ecotourism as a Post-Conflict Recovery Strategy: Environmental and Social Impacts. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(6), 958-974.
68. How the war in Ukraine will affect European tourism. *globetrender.com*, 2022. URL: <https://globetrender.com/2022/04/28/how-the-war-in-ukraine-will-affect-european-tourism>.
69. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/233223/travel-and-tourism-total-economic-contribution-worldwide/>

ДОДАТКИ

КАЛЬКУЛЯЦІЯ ВАРТОСТІ ТУРУ

«Відроджена Україна – шляхами історії, природи та культури»
(назва туру)

№ з/п	Назва статті	Вартість за одиницю	Кількість (од., діб)	Загальна вартість (грн.)
		грн		
1	Вартість проживання (за умовами розміщення):			
	2-місний номер готель Sun apartments Осокорки, Київ	1000	1	1000
	2 місний номір готель з сніданком «Hotel Prydesnyansky» Чернігів	1170	1	1170
	2-місний номер готель «Шоколадна студія», Харків	1360	1	1360
	2-місний номер готель Victory park apartments, Полтава	981	1	981
2	Вартість проїзду	500		500
3	Вартість харчування:			
	- сніданок – входить у вартість проживання в готелі	100	3	300
	- обід в готелі	200	4	800
	- вечеря в готелі	300	4	1200
4	Екскурсійна програма+вхідні квитки	500		500
5	Страхування (необов'язково)	200		200
	Загальна вартість туру			8011

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК

до путівки туристської подорожі

«Відроджена Україна – шляхами історії, природи та культури»

1. Мета маршруту: познайомити туристів з відновленою Україною через історичні, культурні та природні об'єкти, що символізують її стійкість, багатство спадщини та потенціал для розвитку. Тривалість: 4 дні. Цільова аудиторія: внутрішні та міжнародні туристи, зацікавлені в культурному, меморіальному та природному туризмі з перевагою дитячо-молодіжних груп.
2. Програма туру:
  - День 1:

Київ – історична і сучасна столиця України. Основні локації:

    - Софійський собор (об'єкт ЮНЕСКО): відновлений історичний центр української духовності та архітектури.
    - Михайлівський Золотоверхий монастир: символ незламності, який змінив важливу роль у сучасній історії України.
    - Музей Революції Гідності: інтерактивний комплекс, що зберігає пам'ять про ключові події новітньої історії.
    - Парк Вічної Слави: оновлений меморіал, що включає пам'ять про сучасні героїчні події.

Акцент: Київ – це місто, яке символізує перехід від історичного минулого до сучасної незалежності.
  - День 2:

Чернігів – місто старовинної архітектури. Основні локації:

    - Антонієві печери (XI століття): релігійно-історичний комплекс із зовнішньою атмосферою.
    - Катерининська: архітектурна пам'ятка, відновлена як символ місцевої церковної стійкості.
    - Дитинець (Вал): історичний центр Чернігова, що об'єднує оборонні споруди та культурні об'єкти.

Акцент: Чернігів представляє давню історію України, гармонійно поєднану з сучасними ініціативами збереження культурної спадщини.
  - День 3:

Харків – місто інтелекту та креативності. Основні локації:

    - Площа Свободи: символ незламності міста, одна з найбільших площ у Європі.
    - Музей сучасного мистецтва: новий арт-простір, присвячений мистецтву відродження та післявоєнного відновлення.
    - Сад Шевченка: оновлена зона відпочинку з інтерактивними просторами для відвідувачів. Особливість: Харків демонструє, як місто може бути інтелектуальним і культурним центром навіть у найважливіші години.
  - День 4:

Полтава – літературна та історична столиця. Основні локації:

    - Музей Полтавської битви: реконструйований комплекс, що включає сучасні мультимедійні елементи.

- Музей-садиба Івана Котляревського: занурення у світ першого українського письменника.

- Біля Круглої площі: архітектурний ансамбль XIX століття, відновлений після пошкодження. Акцент: Полтава знайомиться із літературною та історичною спадщиною, яка є невід'ємною частиною української ідентичності.

Заключний акцент: завершення маршруту на місцях, які символізують оборону та стійкість української землі. Інноваційні елементи маршруту:

1. Цифрові гідрати: інтерактивні застосування з інформацією про об'єкти.
2. Екологічна складова: акцент на стійкому туризмі з мінімальним впливом на природу.
3. Меморіальний компонент: знайомство з об'єктами, присвяченими сучасній історії та пам'яті.
4. Культурно-природний баланс: поєднання урбаністичних і природних локацій.

Для успішного функціонування маршруту необхідна чітка логістика та належна організація, яка охоплює всі аспекти перевезення, проживання, харчування, безпеки, інформаційної підтримки та сучасних технологій. Транспортна інфраструктура потребує налагодження роботи у міжрегіональних сполученнях. Важлива робота залізничного транспорту, для цього потрібно відновлення та модернізація залізничних маршрутів у постраждалих регіонах та створення швидкісних маршрутів між основними містами (Київ – Чернігів, Київ – Харків, Київ – Полтава). Також важливою новацією будуть спеціальні туристичні потяги з тематичним дизайном вагонів, аудіогідами та сервісами, які включають харчування й Wi-Fi. І звичайно відновлення авіасполучення в Україні підніме розвиток туризму.

Додаток В

 <p>Туристична компанія ДНІПРО ВОЯЖ</p>	<p>Адреса фірми: Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209</p>	<p>Adress: Dnipro, Voskresenska St. 41, office 209</p>
	<p>(067) 989 9659 (063) 709 4263 (066) 646 1013 (063) 740 7273</p>	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА
туристської подорожі за маршрутом
Київ, Чернігів, Харків, Полтава
на 2024 р.

1. Основні показники маршруту:

Вид маршруту — культурно-пізнавальний

Термін подорожі (дн./ночівель) — 4 дні/3ночі

Число туристів в групі — 10-15 осіб

Початок обслуговування на маршруті першої групи — 01.06.2024

Вартість путівки – 8011 грн.

Місяць року	Кількість туристів в місяць	Графік заїзду туристських груп за датами місяця	Кількість груп в місяць
червень	45	01.06.2024 – 04.06.2024 15. 06.2024– 18. 06.2024 25. 06.2024– 28. 06.2024	3

Адреса туристського підприємства, з якого починається подорож: Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209

Проїзд до початкового туристського підприємства: трансфер

2. Програма обслуговування туристів за маршрутом

Населені пункти, відстань, способи пересування, час прибуття та виїзду	Найменування туристських пп, умови розміщення	Заплановані туристські послуги	Внутрішньо-маршрутні перевезення
Київ	Sun apartments Осокорки	<ul style="list-style-type: none"> - Софійський собор (об'єкт ЮНЕСКО): відновлений історичний центр української духовності та архітектури. - Михайлівський Золотоверхий монастир: символ незламності, який змінив важливу роль у сучасній історії України. - Музей Революції Гідності: інтерактивний комплекс, що зберігає пам'ять про ключові події новітньої історії. - Парк Вічної Слави: оновлений меморіал, що включає пам'ять про сучасні героїчні події. 	мікроавтобус на 15 місць
Чернігів	«Hotel Prydesnyansky»	<p>Чернігів – місто старовинної архітектури. Основні локації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Антонієві печери (XI століття): релігійно-історичний комплекс із зовнішньою атмосферою. - Катерининська: архітектурна пам'ятка, відновлена як символ місцевої церковної стійкості. - Дитинець (Вал): історичний центр Чернігова, що об'єднує оборонні споруди та культурні об'єкти. <p>✓</p>	

Харків	«Шоколадна студія»	<p>Харків – місто інтелекту та креативності. Основні локації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Площа Свободи: символ незламності міста, одна з найбільших площ у Європі. - Музей сучасного мистецтва: новий арт-простір, присвячений мистецтву відродження та післявоєнного відновлення. - Сад Шевченка: оновлена зона відпочинку з інтерактивними просторами для відвідувачів. Особливість: Харків демонструє, як місто може бути інтелектуальним і культурним центром навіть у найважливіші години. <p>✓</p>	
Полтава	«Victory park apartments»	<p>Музей Полтавської битви: реконструйований комплекс, що включає сучасні мультимедійні елементи.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Музей-садиба Івана Котляревського: занурення у світ першого українського письменника. - Біля Круглої площі: архітектурний ансамбль ХІХ століття, відновлений після пошкодження. Акцент: Полтава знайомиться із літературною та історичною спадщиною, яка є невід'ємною частиною української ідентичності. <p>✓</p>	

3. Короткий опис подорожі

Після завершення війни Україна стане прикладом стійкості, від збереження та збереження вашої культурної спадщини. Маршрут «Відроджена Україна» створений з метою популяризації національної історії, унікальних природних багатств та відновлених пам'яток культури. Він покликаний стати символом єдності українців, а також зацікавити туристів з усього світу.

Керівник туристського підприємства, що обслуговує маршрут:

_ Семенюта А. В. _____
П.І.Б.

Підпис

ГРАФИК ЗАВАНТАЖЕННЯ
туристичного підприємства
групами туристів червень 2024 р.

Номер групи туристів	Номер маршруту туристського підприємства	Дати обслуговування																														
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
1	1	X	X	X	X											X	X	X	X								X	X	X	X		

ДОГОВІР № 23
НА ТУРИСТИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

м. Дніпро

«08» грудня 2024 р.

Туристичне підприємство «ДНІПРО ВОЯЖ» (Адреса: Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209), надалі ТУРАГЕНТ (ліцензія Державної служби туризму і курортів, серія № 606, від 05.06.2022) в особі директора Семенюта А. В., що діє за дорученням Товариства з обмеженою відповідальністю «ТЕЗ ТУР» (ліцензія Державної служби туризму і курортів на туроператорську діяльність серія АВ, № 020225 від 21.03.2006р.), надалі ТУРОПЕРАТОР на підставі агентського договору № Т 6868 від 05.05.2022р., з одного боку та гр-н (ка) Іванова А. А., надалі ТУРИСТ, з другого боку, уклали даний Договір про нижченаведене:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. ТУРАГЕНТ зобов'язується відповідно до заявки ТУРИСТА на бронювання (надалі - ЗАЯВКА, Додаток № 1 до цього Договору) забезпечити надання комплексу туристичних послуг ТУРИСТУ (туристичний продукт), а ТУРИСТ зобов'язується на умовах даного договору прийняти та оплатити їх.

2. ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. ТУРАГЕНТ зобов'язується:

2.1.1. Інформувати ТУРИСТА про:

- основні вимоги пропонованих до оформлення виїзних/в'їзних документів (паспорт, дозвіл (віза) на в'їзд/виїзд до країни тимчасового перебування), у тому числі інформацію щодо термінів їх оформлення;

- медичні застереження стосовно здійснення туристичної поїздки, у тому числі протипоказання через певні захворювання, особливості фізичного стану (фізичні недоліки) і віку ТУРИСТІВ для участі в поїздки;

- ТУРОПЕРАТОРА і ТУРАГЕНТА, його місцезнаходження і поштові реквізити, наявність ліцензії на здійснення туристичної діяльності, сертифікатів відповідності та іншу інформацію відповідно до законодавства про захист прав споживачів;

- розмір фінансового забезпечення ТУРАГЕНТА чи ТУРОПЕРАТОРА на випадок його неплатоспроможності чи неспроможності (банкрутства) та кредитну установу, яка надала таке забезпечення.

2.1.2 За вимогою ТУРИСТА додатково надати інформацію про:

-правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там;

-види і способи забезпечення харчування під час туристичної поїздки;

-види та тематику екскурсійного обслуговування, порядок зустрічей і проводів, супроводу туристів;

-дату і час початку та закінчення туристичного обслуговування, його тривалість;

- відомості про страхову організацію, що здійснює страхування ризиків, пов'язаних з наданням туристичного обслуговування, розмір страхових відшкодувань, порядок і умови їх виплати;

- ціну туристичного обслуговування і порядок здійснення оплати;

- про місце перебування організації (організацій), уповноваженої Туроператором на прийняття претензій туристів, а також про адреси і телефони українських дипломатичних установ у країні тимчасового перебування або місцевих служб, до яких можна звернутися у разі виникнення труднощів під час туристичної поїздки;

- про загальні умови типового (публічного) договору на надання туристичних послуг; -програму туристичного обслуговування;

- характеристику транспортних засобів, що здійснюють перевезення, у тому числі їх вид і категорія, терміни стикування (сполучення) рейсів, а також інша обов'язкова інформація, передбачена кодексами і правилами перевезень (якщо перевезення входить до складу туристичного обслуговування);

- характеристику готелів, інших місць розміщення туристів, у тому числі їх місце розташування, класифікація за законодавством країни (місця) тимчасового перебування,

відомості про підтвердження відповідності послуг готелю встановленим вимогам, відомості про правила тимчасового проживання, строки і порядок оплати готельного обслуговування, а також інша обов'язкова інформація, передбачена Законом України "Про туризм", іншими нормативно-правовими актами (якщо готельне обслуговування входить до складу послуг з туристичного обслуговування);

- про звичай місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього природного середовища, санітарну та епідеміологічну обстановку;

- відомості про мінімальну кількість туристів у групі, терміни інформування туриста про те, що туристична поїздка не відбудеться через недобір групи.

2.1.3. Забезпечити бронювання послуг відповідно до ЗАЯВКИ ТУРИСТА.

2.1.4. Забезпечити ТУРИСТА необхідними документами: ваучер, страховий поліс, авіаквитки на авіарейси згідно з графіком відправлення за маршрутом, вказаним в . ЗАЯВЦІ в строк 3 дні

2.1.5. Надати документ, що підтверджує оплату ТУРИСТОМ вартості туристичний послуг, згідно з ЗАЯВКОЮ та на умовах даного Договору (корінець прибуткового ордеру, квитанція, касовий чек тощо).

2.2. ТУРИСТ зобов'язується:

2.2.1. Своєчасно надати документи, необхідні для оформлення поїздки (Туру): паспорт, страховий поліс

2.2.2. Оплатити вартість туристичного продукту протягом 7 днів (годин) з моменту підписання даного Договору.

2.2.3 Не пізніше ніж за 2 (дві) години до часу виїзду (вильоту) прибути на вказане ТУРАГЕНТОМ місце збору групи.

2.2.4 Дотримуватись правил перебування в країні тимчасового перебування, звичаїв, традицій місцевого населення, а також митних правил та правил в'їзду/виїзду до країни тимчасового перебування; не порушувати суспільний порядок та вимоги законів, чинних на території країни тимчасового перебування; дотримуватись правил внутрішнього розпорядку та протипожежної безпеки в місцях розміщення.

2.2.5. Оплатити фактично понесені ТУРАГЕНТОМ (ТУРОПЕРАТОРОМ) витрати у випадку відмови відданого Договору до початку поїздки.

2.2.6. Відшкодувати збитки, заподіяні ТУРАГЕНТУ (ТУРОПЕРАТОРУ) своїми неправомірними діями.

2.2.7. Своєчасно, та в повному обсязі здійснити оплату за використання додаткових послуг в місцях проживання та перебування.

2.2.8. Оплатити вартість в'їзної візи при проходженні паспортного контролю за кожну особу, що здійснює поїздку.

2.2.9. У випадку невідповідності умов туру умовам даного Договору, ТУРИСТ зобов'язаний повідомити про це ТУРОПЕРАТОРА через ТУРАГЕНТА не пізніше двох тижнів з моменту закінчення подорожі. При цьому до претензії повинен додаватись акт, складений ТУРИСТОМ та уповноваженим працівником організації, що надавала послуги ТУРИСТУ та завірений підписом представника ТУРОПЕРАТОРА в країні перебування, а також копія цього Договору та інші матеріали, які підтверджують факт невідповідності умов туру умовам даного Договору

2.2.10. При відмові ТУРИСТА від туру здати ТУРАГЕНТУ невикористаний ваучер, страховий поліс та інші документи, що надають право ТУРИСТУ на отримання туристичних послуг.

3. УМОВИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА НЕНАДАНІ ПОСЛУГИ

3.1. У випадку невиконання умов даного Договору з боку ТУРАГЕНТА, ТУРИСТ має право вимагати повернення оплачених коштів за ненадані послуги, за умови дотримання вимог п.2.2.9. даного Договору.

3.2. У випадку відмови ТУРАГЕНТА від виконання даного Договору, ТУРИСТ має право на відшкодування підтверджених документально збитків, заподіяних внаслідок

розірвання даного Договору, крім випадку, коли це відбулося з вини ТУРИСТА.

3.3. У випадку невиїзду ТУРИСТА внаслідок неправильного оформлення чи не оформлення паспортних і/або візових документів, всі фінансові витрати по поїздки (ануляції поїздки) несе ТУРИСТ.

3.4. У випадку настання страхового випадку, претензії по збитках ТУРИСТ пред'являє в страхову компанію, вказану в страховому полісі.

3.5 ТУРАГЕНТ (ТУРОПЕРАТОР) не несе відповідальності щодо відшкодування грошових витрат ТУРИСТА за оплачені послуги, якщо ТУРИСТ у період перебування у турі за своїм розсудом чи в зв'язку із своїми інтересами не скористався всіма чи частиною запропонованих та оплачених послуг та не відшкодовує ТУРИСТУ витрати, що виходять за межі послуг, обумовлених цим Договором

3.6 ТУРАГЕНТ (ТУРОПЕРАТОР) не несе відповідальності за скасування чи зміну часу відправлення та прибуття транспортних засобів та пов'язані із цим зміни обсягу і строків туру. У цих випадках відповідальність перед ТУРИСТОМ відповідно до правил пасажирських перевезень несуть авіакомпанії та інші транспортні компанії та інші треті особи відповідно до законодавства.

3.7. ТУРАГЕНТ (ТУРОПЕРАТОР) не несе відповідальності за схоронність багажу, цінностей та документів ТУРИСТА протягом усього періоду Туру.

3.8. ТУРАГЕНТ (ТУРОПЕРАТОР) не несе відповідальності, якщо рішенням влади чи відповідних осіб ТУРИСТУ відмовлено в можливості в'їзду чи виїзду внаслідок порушення правопорядку або інших причин, або якщо внаслідок будь-яких інших причин, незалежних від ТУРАГЕНТА (ТУРОПЕРАТОРА), ТУРИСТ не скористався Турпродуктом.

3.9. Відповідальність ТУРАГЕНТА (ТУРОПЕРАТОРА) обмежена розміром подвійної плати вартості туристичного продукту

4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

4.1. За невиконання чи неналежне виконання зобов'язань Сторони несуть відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

4.2. За відмову ТУРИСТА від туру, не пізніше ніж за 21 день до початку туру штраф на Туриста не накладається Заява про відмову ТУРИСТА від туру в письмовій формі приймається ТУРАГЕНТОМ до виконання з дня отримання такої заяви.

4.3. У випадку відмови від туру пізніше ніж за 21 день до початку туру, ТУРИСТ сплачує штраф'у таких розмірах: - за відмозу зроблену в період від 21 до 14 днів до початку туру - 10% загальної вартості туристичних послуг; - за відмову зроблену в період від 13 до 7 днів до початку туру - 35% загальної вартості туристичних послуг; - за відмову зроблену в період від 6 до 4 днів до початку туру - 50% загальної вартості туристичних послуг, - за відмову зроблену в період від 3 днів і менше або за неявку на рейс - 100 % загальної вартості туристичних послуг.

4.4 ТУРИСТ несе відповідальність за пошкодження майна або здійснення протиправних дій під час поїздки, згідно з чинним законодавством країни перебування.

4.5. При відмові від туру вартість квитків на авіарейси ТУРИСТУ не повертається.

5. ПОРЯДОК ПЕРЕТИНУ КОРДОНІВ

5.1. ТУРИСТ зобов'язаний дотримуватись вимог чинного законодавства України щодо перетину Державного кордону України, а також прикордонних та митних правил інших країн, через (до) які (яких) подорожує ТУРИСТ.

5.2. ТУРАГЕНТ (ТУРОПЕРАТОР) не несе відповідальності за рішення (дії) прикордонних служб країн, через (до) які (яких) подорожує ТУРИСТ, а також- інших установ щодо неможливості в'їзду ТУРИСТА на територію цих країн. Будь-які компенсації ТУРИСТУ не виплачуються.

6. ЗАГАЛЬНА ВАРТІСТЬ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

6.1. Загальна вартість туристичних послуг, замовлених ТУРИСТОМ (цифрами

та прописом) грн. 8011 Вісім тисяч одинадцять грн.

7. ПОРЯДОК ВИРІШЕННЯ СУПЕРЕЧОК

7.1 Всі суперечки, які можуть виникнути в ході виконання даного Договору. Сторони зобов'язуються вирішувати шляхом переговорів, а у випадку недосягнення згоди - згідно чинного законодавства України.

7.2. У випадку невідповідності умов туру умовам даного Договору, ТУРИСТ може повідомити про це ТУРОПЕРАТОРА через ТУРАГЕНТА не пізніше двох тижнів з моменту закінчення подорожі. При цьому до претензії повинен додаватись акт, складений ТУРИСТОМ та уповноваженим працівником організації, що надавала послуги ТУРИСТУ та завірений підписом представника ТУРОПЕРАТОРА в країні перебування.

8. ДОДАТКОВІ УМОВИ

8.1. У випадку неможливості розміщення ТУРИСТА у готелі або у номері, вказаному в ЗАЯВЦІ, йому надається можливість проживання в іншому готелі або в іншому номері такої ж або вищої категорії без додаткової оплати.

8.2. Даний Договір укладений в двох примірниках українською мовою, що мають однакову юридичну силу, по одному примірнику для кожної Сторони.

9. АДРЕСИ СТОРІН

Мною отримана вся необхідна інформація, щодо умов туристичного обслуговування згідно ст 20 Закону України „Про туризм“

ТУРАГЕНТ м. Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209 (067) 989 9659	ТУРИСТ м. Дніпро, вул. залізнична, 19
Підпис Семенюта А. В.	Підпис <u>Іванова А. А.</u>

Документи, відповідно до п.2.1.4. даного Договору отримав _____ ТУРИСТ
_____ Іванова А. А. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом Держкомтуризму України від 16.08.1996 №40

ТУРИСТИЧНА ФІРМА «ДНІПРО ВОЯЖ»

Україна, Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209

(067) 989 9659

(063) 709 4263

(066) 646 1013

(063) 740 7273

ВАУЧЕР №UA78436708

1. Ліцензія Державного комітету України по туризму №1 від 6.11.2010 року.
2. «ДНІПРО ВОЯЖ»,
Україна, Дніпро, вул. Воскресенська 41, офіс 209
(067) 989 9659
(063) 709 4263
(066) 646 1013
(063) 740 7273
Іванова А. А.
3. 4, чотири
4. Термін туру з 01.06.2024 р. по 04.06.2024 р.
5. Мікроавтобус «Mercedes-Benz «Sprinter»
6. Готель «Sun apartments Осокорки, готель «Hotel Prydesnyansky», готель «Шоколадна студія», готель «Victory park apartments».
7. Тур від 10 років.

Сплачено 8011 грн.

Рекламний буклет туру

Ця подорож покаже
вам Україну, яка не
тільки відновлюється,
а й процвітає

”

Туристична
компанія ДНІПРО
ВОЯЖ

•••

Дніпро, вул.
Воскресенська 41,
офіс 209

(067) 989 9659
(063) 709 4263
(066) 646 1013
(063) 740 7273

«Відроджена
Україна —
шляхами
історії, природи
та культури»

Мета маршруту:

познайомити туристів з
відновленою Україною через
історичні, культурні та природні
об'єкти, що символізують її
стійкість, багатство спадщини та
потенціал для розвитку

Тривалість: 4 дні.

- День 1:
• Київ – історична і сучасна
столиця України.
- День 2:
• Чернігів – місто старовинної
архітектури.
- День 3:
• Харків – місто інтелекту та
креативності.
- День 4:
• Полтава – літературна та
історична столиця.

Приєднуйтеся до подорожі,
яка змінить ваше уявлення
про силу духу та красу
України

(067) 989 9659
(063) 709 4263
(066) 646 1013
(063) 740 7273